

פרפראות פאר

נלקט מכתבי המחבר ר' ישראל אברהם ב"ר יהודה אריה לייב יוד ז"ל לזכותו ולע"נ

פרפראות לפרשת צו-שבת הגדול – פסח – שביעי של פסח

מפתח נושאים צו-הגדול תשפ"ה

מפתח ענינים פסח שש"פ תשפ"ה

א, השם פסח הוא עיקר משום שהוא על שם הדילוג
ב, יש לכוון כל שלא אמר לגי העיקרים שביציאת מצרים
ג, בירור בטועה בט' או תועה בת' אדם טועה בשעה אחת
ד, טעם למה הא לחמא עניא בלשון ארמי
ה, חסל סידור פסח יבואר בגימטריא ע"ד המהר"ל
ו, טעם להשבתת שאור בפסח ע"ד המהרש"א
ז, טוב לב משתה תמיד מכוון לערב פסח
ח, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ ביאור נפלא מבעל הכלי חמדה
ט, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ ביאור ע"ד מחיני נא מספרך
י, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ שתי דרכים לבאר
יא, למה החסיר הנביא יחזקאל בהמשילו בני ישראל ביצ"מ לתינוק שנולד
יב, הנביא מבטיח שלא נתנתק מהקב"ה לעולם
יג, לבן ביקש לעקור את הכל ביאור פלא מהקדושת לוי והאמרי אמת
יד, למה היו החכמים מסובים בבני ברק דייקא
טו, רמי בר יחזקאל איקלע לב"ב ביאור בדרך הלצה
טז, טעם שאין המנהג לטבול במלח בליל הסדר לדעת הרמ"א
יז, גניבת האפיקומן שלא יישנו התינוקות
יח, ביאור בהבדל שבין שאלת החכם לרשע
יט, ביאור לתשובת החכם מהמשנה ותשובת שאר הבנים מהתורה ע"ד האלשיך הק'
כ, ואף אתה אמור לו נראה כמיותר
כא, שמחים בבנין עירך, הוא כבר מעתה, או לעת"ל לכשיבנה בב"א
כב, טעם נאה לאכילת ביצה אחר ברכת הגאולה
כג, כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו ביאור הצ"ח
כד, אמירת טל ביום ראשון של פסח משום ביטול עבודה זרה
כה, טל זכרו גבורות מוסיפים
כו, באיזה סברא חולקים חכמים וראב"ע ביאור המהר"ל
כז, הצדיק אבד אלו התשעים חמורים שאיבד משה רבינו
כח, גילוי שכינה הגדול ביותר היה בקריעת ים סוף
כט, במקום אחד נאמר כי בקי"ס קיבלו אמונה ובמק"א אומר שקיבלו יראה
ל, יסוד לדרך האמונה, מצאנו בדרשות הר"ן,
לא, ביאורו הצח של הר"ן בהתיר הקושיות הנ"ל
לב, הסבר הא"א בעניין פסוקא דלא פסקי

א, כיוון שאמר צו למה אמרה תורה לאמור הנראה כמיותר, בנין אריאל
ב, יותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס בנין אריאל בדרך הלצה
ג, ביאור הכונה שאמר לאמר ע"ד מאמר הרבי מקאצק
ד, קורבנות ישראל חביבין לקב"ה יותר מקורבנות המלאכים הרבי מקאצק
ה, מה שצד רבי חייא צביים ללימוד התינוקות ללמד גודל ההכנה לת"ת
ו, מהצייד יש ללמוד חיזוק ללימוד התורה ע"ד רמתיים צופים
ז, טעם לאיסור אבר מן החי לעכו"ם לקנות מדות טובות ולהתרחק מן הרעות ספר החינוך
ח, קריאת שמע בלא תפילין כעולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים אז איך קטן קורא ק"ש
ט, בירור בדברי רש"י שפירש מהו בעצמו
י, בירור בהבדל בין פרשת שמע לוהיה אם שמוע
יא, שמע ר"ת עול מלכות שמים שמע ר"ת מעיד עדות שקר
יב, למה לא אמרו חז"ל הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח יעסוק בתורת נסכים
יג, ע"י מעשה שהיה ביאר האמרי אמת הרוצה לנסך בצחות
יד, ביאור ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין
טו, גדולים מעשי חייא עד כמה יש לכוון בהכנה לתלמוד תורה
טז, שונא מתנות זהו הנזהר בספק טריפה בבהמתו
יז, הפוסק דין לעצמו צריך שיראה לאחרים אם פסק נכון
יח, יגיע כפיך כי תאכל לרש"י זה האוסר לעצמו ולמהרש"א זה המתיר לעצמו
יט, לעשות שותפות עם עכו"ם עבור ספק טריפה זו מידת חסידות יערות דבש
כ, רמז בדרך צחות לחגירת אבנט בשעת תפילה
כא, שמש צדקה מכוון לכתוב תפלה לעני כי יעטף
כב, ההבדל בין מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה לבין כאילו עשאה
כג, שובו אלי שוב כי אשובה אליכם וחוזר חלילה
כד, וערבה לה' מנחת יהודה מכוון לאלה נשמותיהם של צדיקים
כה, ביאור המהרש"א והכלי יקר לבין עובד אלקים לאשר לא עבדו
כו, מלאך הזכרון זכר שמו מלאך השכחה שכח
כז, כאשר למד תורה כמנין צוה אז היא שלו
כח, קחו לכם צאן למצוה והלא אין קטיגור נעשה סניגור

כמה קשה מדה זו להתרחק ממנה עד קצה האחרון,

וכמו שהרחיבו גדולי החכמים בדבר הזה, והמשילו המדה הזאת לחמץ שאוסר בכל שהוא, ואין ביעורו אלא שריפה, כמבואר בכלי יקר ובשל"ה ובמהר"ם אלשיך יע"ש,

ולפי"ז איז הלשון לאמור מיותר, שבא לומר כי על הכהנים יש לאמור להני ישראל טיבו של קרבן, עכ"ד **בנין אריאל** בביאורו את מה שאמרה תורה "לאמר",

ב, יותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס בנין אריאל בדרך הלצה

כתב הבנין אריאל, ממוהר"ר שאול מאמשטרדם זצ"ל יש לומר בדרך הלצתי דבאמירה זו שיאמרו הכהנים לישראל יגיע להם **חסרון כיס**, כי אמרו חז"ל (סוטה ה) כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקדוש ברוך הוא, אדם מקריב עולה שכר עולה בידו כו' אבל אם הוא שפל רוח כאילו הקריב כל הקורבנות שנאמר (תהלים נ"א י"ט) "זבחי אלהים רוח נשברה"

הרי בהשפלות ונמיכות רוחו יכול למנוע את עצמו מלהביא קרבן, ויפסידו הכהנים חלקם, וכמו כן יש לומר במ"ש (במנחות ק"י) "כל העוסק בתורה כאילו הקריב" וכו' שכל אדם יכול לעשות כן ולפטור את עצמו מלהביא קרבנות

והרי בזה חסרון כיס לכהנים, ואפ"ה צריכים הם להגיד לישראל את כל הדברים האלה, **שהעוסק בתורה כאילו הקריב, ושהקב"ה מואס במדת הגאווה**, וזהו במקום שיש חסרון כיס דקאמר רבי שמעון, ומדוקדק מלת לאמר, כך נ"ל בדרך הלצתי לקחת מוסר השכל. עכ"ל בנין

ביאורו שגם אם יש לכהן חסרון כיס במה שיאמר למביאי הקרבן כי ע"י שלומד תורת הקרבן ה"ה כאילו הקריב, וגם ע"י שפלות ה"ה כאילו הקריב כל הקורבנות, וע"י זה הכהן נחסר, בכל זאת יש לו לומר, וע"ז יש לזרז ביותר. ע"כ ביאור הבנין אריאל.

בספר גן ריה מביא בשם בנין אריאל את ביאורו שביאר **בדרך הלצה**, ומבאר בדרך **יש לפרש**, ולא בדרך הלצה, שלפיכך יש לזרז הכהנים לומר לישראל שיוצא י"ח ע"י תורה, משום שיש לכהן **חסרון כיס**, והוא תימה.

א, כיוון שאמר צו למה אמרה תורה לאמור הנראה כמיותר, בנין אריאל

כתיב (ויקרא ו' א') "וידבר ה' אל משה לאמר, צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו",

יש להבין, מאחר שאמרה תורה צו את אהרן וגו', שהוא צווי על הבאת הקורבנות, א"כ למה היה צ"ל אל משה לאמר, הרי הוא אומר צו,

ביאור הבנין אריאל ע"ד אומרם ז"ל

איתא בגמרא (סנהדרין מ"ג ע"ב), אמר רבי יהושע בן לוי, בזמן שבית המקדש קיים, אדם מקריב עולה, שכר עולה בידו, מנחה, שכר מנחה בידו. אבל מי **שדעתו שפלה**, מעלה עליו הכתוב **כאילו הקריב כל הקורבנות כולן**, שנאמר (תהלים נ"א י"ט) "זבחי אלהים רוח נשברה", ע"כ,

איתא במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשסו) אמר רבי יהושע בן לוי כמה גדולים **נמוכי רוח**, שבזמן שבית המקדש קיים, אדם מביא עולה, שכר עולה בידו. מנחה, שכר מנחה בידו. אבל מי **שדעתו שפלה**, מעלה עליו הכתוב **כאלו הקריב כל הקורבנות**, שנאמר (תהלים נ"א י"ט) "זבחי אלהים רוח נשברה", ע"כ,

איתא במדרש (ויקרא רבה פרשת צו פרשה ז' ו') א"ר לוי נימוס וקלוסים הוא **שכל המתגאה אינו נידון אלא באש שנא'** (ויקרא ו' א') "היא העולה על מוקדה",

דור המבול ע"י שנתגאו לא נדונו אלא באש **סדומיים** ע"י שנתגאו לא נידונו אלא באש **פרעה הרשע** ע"י שנתגאה לא נדון אלא באש, **סיסרא הרשע** ע"י שנתגאה לא נדון אלא באש, **סנחריב** ע"י שנתגאה לא נידון אלא באש **נבוכדנצר** ע"י שנתגאה לא נידון אלא באש **מלכות הרשעה** אינה נידונית אלא באש, ע"כ, עיי"ש,

ויתכן לפרש בזה מלת לאמר הכתובה כאן, שיש לומר דה"פ, "צו את אהרן ואת בניו" שמהם תצא תורה לישראל, **ככתוב** (לקמן י' יא) "**להורות את בני ישראל**" ונאמר ביחזקאל (מ"ד כ"ג) "ואת עמי יורו" וכו',

וגם לפי שהם המקריבים קורבנות של ישראל, שורת הדין שיאמרו להם עבודה זו מה טיבה, ועל מה זה היא באה לרצות, כדי שיכוונו כולם את לבם לכך, למען היות לכולם לב אחד לאבינו שבשמים,

ונצטוו הכהנים לאמור לישראל ענין הקרבת העולה והקטרת האיברים על מוקד אש המזבח שהיא באה **תמורת האש** הראויה לבוא על האדם עצמו שנשתקע במדת הגאווה, למען דעת

באם הייתי חפץ בהמעשה עצמה, הייתי מצוה למיכאל שיעשה, כי בודאי מעשיהם זכים ונקיים יותר ממעשיכם.

אבל כשצויתי לכם מוכח מזה, שאין אני חפץ בהמעשה עצמה, רק ההכנה וההערכה להמעשה. וזאת שלכם הוא יפה יותר. הדא הוא דכתיב יערכנו לפני ה' דייקא וגו'. והבן הדברים כי המה עמוקים מאוד, ע"כ בספר רמתיים צופים בשם האדמו"ר מקאצק זי"ע.

ההבדל בין הקורבנות בזמן שביהמ"ק היה קיים ולאחר שנחרב

איתא בגמרא (מנחות דף ק"י ע"א), כתיב (דברי הימים ב פרק ב' ג'), "הנה אני בונה בית לשם ידוד אלקי, להקדיש לו, להקטיר לפניו קטרת סמים, ומערכת תמיד, ועולות לבוקר ולערב, לשבתות ולחדשים ולמועדי ידוד אלקינו, לעולם זאת על ישראל",

מהו לעולם זאת על ישראל ביאור המהרש"א

"לעולם זאת על ישראל", א"ר גידל אמר רב, זה מזבח בנוי, ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן,

כתבו התוספות, היינו דאמרין בשמונה עשרה בעבודה, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון,

ומבאר המהרש"א, דלעולם, קאי אלאחר חורבן הבית, שבטלו הקורבנות, ומיכאל עומד להקריב,

לפי"ז מבוארים דברי המדרש כמין חומר,

עפ"י מה שביאר הרבי מקאצק, כי יערכנו הוא ההכנה וההערכה להמעשה, ולכן ביקש הקב"ה קרבן מישראל, שיש להם את ההערכה וההכנה, וכל זאת בזמן שביהמ"ק היה קיים, שבניי עושים גם את ההכנה וגם את הקרבן,

אבל בשעה שאין לנו מקדש להקריב הקרבן, ואנחנו יכולים רק להביא ההכנה והרצון, אומר הקב"ה למיכאל השר הגדול, הקרב אתה לי הקרבן. וזהו "לעולם זאת על ישראל", שבזמן הזה בניי עושים ההכנה ומיכאל השר הגדול מקריב הקרבן

ביאור בלשון הכתוב ומערכת תמיד

ומערכת תמיד, שזה הוא ההכנה וההערכה, כמ"ש לעיל, כי בחינת הערכה היינו הכנה להמעשה,

וההכנה תהיה לעולם על ישראל, כביאור המהרש"א, והכוונה בזמן הזה. לאחר החורבן,

ג, ביאור הכונה שאמר לאמר ע"ד מאמר הרבי מקאצק

יש לבאר הכונה באומרו לאמר הנראה כמיותר כיון שאמר צו, נל"ל שאומרו לאמר מכוון אל ההכנה להקרבת הקרבן שהוא ע"י לימוד ועיסוק בתורת הקרבן, וזהו לאמר שהכהן צריך לזרז את מקריב הקרבן להכנה לקרבן, וראה להלן מאמר הרבי מקאצק בענין הכנה לקרבן.

ד, קורבנות ישראל חביבין לקב"ה יותר מקרבנות המלאכים הרבי מקאצק

איתא במדרש, (תנחומא צו אות א') כתיב (ויקרא ו' ב'), "זאת תורת העולה", זש"ה (תהלים פ"ט), "כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים",

אמר הקב"ה, אילו הייתי מבקש קרבן, וכי לא הייתי אומר למיכאל שהוא אצלי, להקריב לי קרבן,

וממי אני מבקש קרבן, מישראל, וכן הוא אומר בלחם הפנים (ויקרא כ"ד ח') "ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה'", עכ"ל המדרש,

ביאור הרבי מקאצק בלשון יערוך ויערכנו

בספר רמתיים צופים (סימן ג'), כתב ביאור דברי המדרש בשם אדמו"ר מקאצק זי"ע, מה ששמעתי מכ"ק אדמו"ר האלקי וכו' מנחם מענדל זי"ע מגאריי. אחרי זה נתגדל בטאמשוב ובקאצק. ושם מנוחתו כבוד, וז"ל,

ביאור דברי המדרש הם, דאף שכל בניין העולם ותיקונו תלוי במעשי עם בני ישראל. אף על פי כן, אין הסברא נותנת שמעשי בני אדם יהיו נאים ונבחרים יותר ממעשי המלאכים. כי בודאי מעשה המלאך זך ונקי יותר ממעשה בן אדם אשר הרכבתו מוכן לכח הרע,

אך לענין ההכנה, שיגיע לשלימות אמיתת המעשה, אשר על ידה יבוא האדם להתדבק בו יתברך.

בזאת מעשי בני אדם יותר מעולים. כי האדם מסובך בסבך המניעות העצומות הסובבים לו בכל עת באשר הוא קרוץ מחומר. לא כן מלאכי מעלה אשר המה קדושים וטהורים בעצם, ואינם גשם כלל ולא יפול בהם שום השתנות,

וזה פירוש המדרש, "כי מי בשחק יערוך לה'". יערוך, הוא בחינת הערכה היינו הכנה להמעשה. האם תפול כלל בין דרי מעלה. כי הלא המה אינם כלל בגדר הכנה רק במעשה לבד, ונמצא בזה,

לפיכך היה צד צביים דייקא, לרמז ולזכור שיש להשגיח תמיד על התינוקות של בית רבן.

ו, מהצייד יש ללמוד חיזוק ללימוד התורה ע"ד רמתיים צופים

איתא בגמרא (עירובין דף נד עמוד ב) אמר רב שיזבי משום רבי אלעזר בן עזריה, מאי דכתיב (משלי י"ב כ"ז) "לא יחרך רמיה צידו", לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי. **רב ששת אמר**, צייד הרמאי יחרוך? כי אתא רב דימי אמר, **משל לצייד שצד צפרים**, אם ראשון ראשון משבר כנפיו - משתמר, ואם לאו - אין משתמר.

כתב רש"י, לא יחרוך - נוטריקון דריש ליה, לא יחיה ולא יאריך, **צייד רמאי** - שמרבה בגירסא ואינו מחזר עליה. **ורב ששת אמר** - אין זה רמאי אלא שוטה, והקובץ על יד הוא הרמאי וערום בדבר, והוא יחרוך, כלומר, יתקיים בידו, כצייד הרמאי שמשבר גף ראשון ראשון כשהוא לוכדו שלא יברח, הוא חורך עופות ואוכלן, וקרא אתמוהי מתמה, לא יחרוך, לא יצלה ויאכל.

איתא בתנא דבי אליהו (זוטא פרק י"ד), פעם אחת הייתי מהלך ממקום למקום, ומצאני אדם אחד, שלא היה בו לא מקרא ולא משנה, והיה מתלוצץ ומלעיג בדברים, ובא כנגדי,

ואמרתי לו, בני מה אתה משיב לאביך שבשמים ליום הדין, ואמר לי,

רבי, יש לי דברים שאני משיבו, בינה ודעת לא נתנו לי מן השמים שאקרא ואשנה, ואמרתי לו, בני מה מלאכתך, ואמר לי, **צייד אני**, ואמרתי לו, בני מי למדך ואמר לך **שתביא פשתן ותארגהו מצודות ותשליכהו לים ותעלה הדגים מן הים**. ואמר לי,

רבי, בזה נתנו לי בינה ודעת מן השמים, ואמרתי לו, ומה להביא פשתן ולארוג מצודות ולהשליך לים ולהעלות דגים מן הים **נתנו לך בינה ודעה מן השמים**, **ולדברי תורה** שכתוב בה (דברים ל"ו) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, **לא נתנו לך בינה ודעה מן השמים**.

מיד היה מרים קולו ובוכה ומתאנח, ואמרתי לו, בני אל ירע לך, אלא כל שאר בני אדם באי עולם הן משיבין תשובה זו על אותו ענין שהן עוסקין בו, אבל מעשיהן מוכיחין עליהן, ועליהן ועל כיוצא בהן ועל העושים כמעשיהן מהו **אומר הכתוב עליהן** (ישעיה י"ט ט"ו) **ובושו עובדי פשתים שריקות ואורגים חורי**,

א"כ מבואר באר היטיב, דבזמן הבית, היו ישראל עושים גם ההכנה וגם הקרבן, ובזמן הזה, נשאר ההכנה בידי ישראל, והקרבן נעשה ע"י מיכאל השר הגדול.

גם יש לבאר דברי המדרש בהמשך הפסוק שהביא

וכן הוא אומר בלחם הפנים (ויקרא כ"ד ח') "ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה'", **תמיד** מאת בני ישראל ברית עולם, פירוש **תמיד ולעולם** דקאי על ההכנה, שמכאן הביא המדרש ראייתו,

אשרנו מה טוב חלקנו שאנו זכאים לעשות ההכנה לקרבנות, עד שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ושם נעשה לפניו גם ההכנה וגם הקרבן, אכ"ר.

ה, מה שצד רבי חייא צביים ללימוד התינוקות ללמד גודל ההכנה לת"ת

איתא בגמרא (בבא מציעא פ"ה ע"ב) המובא לעיל, שהיה רבי חייא צד צביים לכתוב עליהם חמשה חומשי תורה

כתיב (דניאל פרק יב פסוק ג) "והמשכלים יזהרו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד",

איתא בגמרא (בבא בתרא דף ח עמוד ב) "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", אלו **מלמדי תינוקות**. כגון מאן, אמר רב, כגון רב שמואל בר שילת. דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא, א"ל, שבקתיה להימנותך, אמר ליה, הא תליסר שנין דלא חזיא לי, **והשתא נמי דעתאי עלויהו**,

פירש רש"י, **מלמדי תינוקות**, מצדיקי רבים הן שמלמדין ומחנכין אותן בדרך טובה.

שבקתיה להמנותיך, שהיית רגיל ללמדם באמונה וללמד ולישב על גבם תמיד, **דעתאי להתם**, לתינוקות. כלומר, שתמיד אני משגיח עליהם,

כתב המהרש"א (ד"ה אלו מלמדי תינוקות), והם ככוכבים לעולם ועד, שהכוכבים גם ביום רואין ומשמשים לעולם, אבל אינן נראין, **כן יהיה המלמדי תינוקות אף בשאינו נראה להם יהיה מפקח ורואה להיות דעתו עליהן**,

כתיב (שיר השירים פרק ח פסוק יד), "ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים",

איתא במדרש (שיר השירים רבה פרשה ח), "ודמה לך לצבי", מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה, ע"כ, ותמיד עינו פקוחה עלינו,

בספר **רמתיים צופים** (פרק ג') מביא דברי **האדמו"ר מקאצק**, שביאר, **מה יש ללמוד ממעשה הצייד**,

וכך כתב, הענין דהצייד התנצל את עצמו לפני אליהו זכור לטוב, **שנלאה למצוא הפתח הפונה** קדמה נוכח ה'.

והשיבו אליהו זכור לטוב, דהלא אתה לא נולדת ציד. ומהיכן בא לך **בינה ושכל** להבין זאת המלאכה. אלא **שהדוחק מפרנסתך לחצץ והביאך לזה**. כך אם היה לך **דוחק גדול** כזה בנפשך, על אשר אתה **חסר מהתורה, ומרוחק מה' יתברך**. והיית כל כך טורח בשלימות נפשך, כמו שאתה טורח בשלימות גופך, בכל כוחך. בודאי גם כן **השגת והבנת דרכי ה' באמצעות יגיעתך**, עכ"ד רמתיים צופים,

ז, טעם לאיסור אבר מן החי לעכו"ם לקנות מדות טובות ולהתרחק מן הרעות ספר החינוך

כתיב (ויקרא ז' כ"ג), "דבר אל בני ישראל לאמר כל **חלב שור וכשב ועז לא תאכלו**",

איתא בספרא (פרשת צו פרשתא י" אות א'), וז"ל, **בני ישראל מוזהרים על החלב**, ואין העכו"ם מוזהרים על החלב,

והלא דין הוא, ומה אם **אבר מן החי** שאין חייבים עליו כרת, איסורו נוהג **בבני נח כישראל**, **חלב** שחייבים עליו כרת אינו דין שיהא איסורו נוהג **בבני נח כישראל**,

ת"ל בני ישראל, **בני ישראל מוזהרין על החלב**, ואין העכו"ם מוזהרין על החלב, **עכ"ל הספרא**,

מבואר, כי גזירת הכתוב הוא, שעכו"ם אינם אסורים באכילת **חלב**, אך **באבר מן החי** איסורו נוהג **בבני נח כישראל**,

ביאור ההבדל בין חלב לאבר מן החי

ויש להבין, למה באמת אסרה תורה **לעכו"ם, אבר מן החי**, ולא אסרה תורה **לעכו"ם חלב**, וכי מאי נפקא ליה לקב"ה אם אותו עובד כו"ם, אוכל **חלב** או **אבר מן החי**, ויש לבאר,

כתב בספר החינוך (מצוה תנ"ב), **מצוה שלא לאכול אבר מן החי וז"ל**, **משרשי המצוה**, כדי שלא נלמד נפשנו **במדת האכזריות** שהיא מדה מגונה ביותר,

ובאמת שאין אכזריות בעולם גדול ממי שיחתוך אבר או בשר מבעל חיים בעודנו חי לפניו ויאכלנו,

וכבר כתבתי כמה פעמים, התועלת הגדול לנו בקנותנו המדות הטובות ונתרחק מן הרעות,

כי **הטוב ידבק בטוב**, והקל הטוב חפץ להטיב, ולכן יצוה עמו לבחור בטוב, זהו דרכי ברוב המצוות על צד הפשט, עכ"ל **ספר החינוך**,

לפי זה יש לומר, שלכן הקפידה תורה **באבר מן החי** גם אצל העכו"ם, משום שמעשה **אכזריות, אם תתיר לו**, בסופו יתנהג **באכזריות** כלפי בני ישראל, כפי שרואים אנו אכזריותם של בני אדום **וישמעאל, השם ישמרנו, מהם ומאכזריותם**.

ח, קריאת שמע בלא תפילין כעולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים אז איך קטן קורא ק"ש

כתיב (ויקרא ז') זאת תורת העולה זאת תורת המנחה

איתא בגמרא (ברכות דף יד עמוד ב) אמר עולא: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - **כאילו מעיד עדות שקר בעצמו**. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: **כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים**. ע"כ.

במאמר חז"ל זה הקשו דיוקים רבים, אי אפשר לפורטם כי רבים הם, הלא המה כתובים, ועיין עליהם בגמרא שוטנשטיין ובגמרא מתיבתא,

גם יש להקשות, אם קריאת שמע ללא תפילין זו **עדות שקר**, איך מותר לקטן לקרוא ק"ש, הרי יש כאן שקר,

יש להבין, מהו הלשון **כאילו** מעיד עדות שקר, אם **יש כאן שקר** מהו "**כאילו**" מעיד,

ועוד, הרי עדות צריכה **שניים**, שאין עדות פחות משניים, כמו באמירת ויכולו שצריך שניים, משום שאין **עדות** פחות משניים,

אם כן, מדוע אין הלכה שאין לקרוא קריאת שמע ביחיד, אם זו בבחינת **עדות**,

יש ליישב בדרך אפשר, כי לשון חז"ל מדוייק, שקריאת שמע ללא תפילין הרי זה "**כאילו**" **מעיד וכו'**, והלשון **כאילו** מובן, שאין כאן **עדות גמורה**, ואם כן למה כינו חז"ל קריאת שמע ללא תפילין בלשון "**עדות**",

אלא יש לומר, לפי שקטן אינו **בר עדות**, ובכדי להוציא הקטן שקורא קריאת שמע ללא תפילין מן הכלל, מכיוון שאינו ראוי **לעדות**, ולהתיר

פרפראות פאר

לקטן לקרוא קריאת שמע ללא תפילין, לכן קראו חז"ל קריאת שמע ללא תפילין **כאילו עדות**, ואז קטן יכול לקרוא קריאת שמע גם ללא תפילין, וגם ניתן לקרוא קריאת שמע ביחידות, ורק בויכולו שהוא עדות גמורה נפסק שביחידות יכול לומר ויכולו כקורא בתורה ולא בתורת עדות,

ט, בירור בדברי רש"י שפירש מהו בעצמו

רש"י פירש, כאילו מעיד עדות שקר **בעצמו**. **לישנא מעליא**, כלומר, הכוונה **בעצמו** הוא כלפי הקב"ה,

הראשונים פירשו, כפשוטו, מכיוון וכתוב בקריאת שמע, **וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך**, והוא קורא קריאת שמע ואינו מניח תפילין הרי זה משקר בעצמו,

המפרשים נתקשו (ראה שוטנשטיין, מתיבתא, ועוד) מה בא רש"י ללמדנו בכך שאמר שהכוונה כלפי מעלה, מה יש לייחס כלפי מעלה ח"ו **כאילו מעיד עדות שקר בעצמו**, וביארו בדרכים שונות עיין שם,

יש לבאר ע"ד ה' האמרת וה' האמירך

איתא בגמרא (חגיגה דף ג עמוד א) **כתיב** (דברים כ"ו י"ז) **"את ה' האמרת היום וה' האמירך היום"** אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, - אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, דכתיב שמע ישראל ה' אלהינו ה' **אחד**, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר (דברי הימים א' , י"א-כ"ז) **"ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ"**.

איתא בגמרא (ברכות דף ו עמוד א) הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו, אמר ליה, **ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ**.

לפי"ז יש לבאר, שגם **לרש"י** הפירוש הפשוט של **עדות שקר** הכוונה, שמי שקורא קריאת שמע שכתוב שם וקשרתם והיו לטוטפות, והוא אינו מניחם, הרי זה שקר,

אך, מכיוון וישראל מעידין על הקב"ה שהוא ה' אחד **עם התפילין**, לפיכך הקב"ה גם כן מבקש להעיד על ישראל שהם גוי אחד, **עם התפילין**,

וכך יש לפרש כוונת רש"י, **שביאר**, **בעצמו**, כלפי מעלה, כלומר שהקב"ה אומר על עצמו

צו-הגדול-פסח-שש"פ תשפ"ה

שהוא **בעצמו** גם רוצה להעיד על ישראל **עם התפילין**, ולכן כתיב בתפילין דמרי עלמא, **"ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ"**.

י, בירור בהבדל בין פרשת שמע לוהיה אם שמוע

בפרשת שמע כתיב והיו **לטטפת** בין עיניך, בפרשת והיו **לטוטפת** עם ו'

ויש לשאול, הרי הכתיב בכל התורה הוא כתיב חסר, וגם בפרשת שמע הכתיב **לטטפת** הוא חסר בלי וו, וגם התפילין קרויים ע"ש טט פת, ולא טוט פת, א"כ למה הוסיפו בפרשת והא"ש את הו' **במילה טוטפת**,

אלא יש לומר, משום שהאות וו הוא **אות האמת**, כדאיתא בזהר תחילת ויקרא, והכתיב צריך להיות חסר, **לטטפת**, אלא לרמז בא שיש לקרות ק"ש עם התפילין שלא יהיה מעיד עדות שקר אלא **עדות אמת**. ולכן כתוב **לטוטפות** עם ו'.

יא, שמע ר"ת עול מלכות שמים שמע ר"ת מעיד עדות שקר

איתא בגמרא (ברכות דף יד ע"ב) בהמשך למאמר המובא לעיל, ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטול ידיו, **ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע** ויתפלל, וזו היא **עול מלכות שמים שלמה**,

מבואר, שהקורא קריאת שמע בתפילין מקבל עליו **עול מלכות שמים**, שהם ר"ת **שמ"ע**, והקורא ק"ש ללא תפילין, כאילו **מעיד עדות שקר**, שהם גם ר"ת **שמ"ע**,

יב, למה לא אמרו חז"ל הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח יעסוק בתורת נסכים

איתא בגמרא (מנחות ק"י ע"א), מאי דכתיב (ויקרא ז' ל"ז) **"וזאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים"**, **"כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת"**, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם. ע"כ,

איתא בגמרא (יומא ע"א ע"א), הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין, ע"כ,

ידו, פעם בהיותו בלודמיר כשהגיעו בהשלחן לברהמ"ז, לקח חסיד אחד **שלא היה בן תורה** את הכוס, ונתנה לידו,

כנראה שהקפיד ע"ז [הגם שהיה ברשות רמ"ב], כי מיד אחר ברכת המזון אמר האמרי אמת בשחוק קל על פניו, איתא בגמ', הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של ת"ח יין, למה לא אמרו חז"ל הרוצה לנסך יין **יעסוק בפרשת נסכים**, כשם שאמרו על העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכו'. אלא נראה שחכמים השאירו קרבן אחד שיוכל להקריב גם מי שאינו יודע ללמוד ע"כ.

יד, ביאור ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין

איתא בגמרא (יומא ע"א ע"א), הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין, שנאמר (משלי ח' ד') אליכם אישים אקרא. ע"כ, רבו הפירושים איך יש ללמוד מהפסוק,

איתא בגמרא (ברכות דף נה עמוד א) כתיב (יחזקאל מא כב) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשלחן! רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: כל זמן שבית המקדש קיים - **מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו.**

איתא בגמרא (ברכות דף מה עמוד א) שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן, מנא הני מילי? רבי אבהו אמר מהכא: **כי שם ה' אקרא** הבו גודל לאלקיננו.

מבואר כי שולחנו של אדם הרי הוא כמזבח, ואמרו חז"ל הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין, **ויש לפרש**, לנסך יין ע"ג המזבח, שהוא **שולחנו של אדם**, יש לו לכבד ת"ח בברכת הזימון, ונלמד מהכתוב כי שם ה' **אקרא**, וזהו שלמדו מהכתוב אליכם אישים **אקרא**, שהו ברכת הזימון,

טו, גדולים מעשי חייא עד כמה יש לכוון בהכנה לתלמוד תורה

איתא בגמרא (בבא מציעא פ"ה ע"ב), אמר ליה רבי חייא לרבי חנינא, בהדי דידי קא מינצית, דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל, מאי עבידנא, אזלינא **ושדינא כיתנא**, (זורע אני זרעוני פשתן) **וגדילנא נישבי**, (וקולע ממנו רשתות

מעשה בהגאון רבי מאיר אריק ז"ל, גאב"ד בוטשאטש, שנכנס אל מרן אדמו"ר האמרי אמת ז"ל כשנזדמן לעיר וינה, והיו משוחחים בדברי תורה.

בתוך הדברים שאל הגר"מ אריק ז"ל, אמרו חז"ל הרוצה לנסך יין על גבי המזבח, ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין. ולמה לא מצאו עצה יותר פשוטה, **שילמד הלכות נסכים**, כדרך שאמרו בכל הקרבנות (מנחות ק"י) "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם",

כהרף עין השיבו רבינו האמרי אמת זצ"ל בקיצור, **"הרי לא נאמר בפסוק במפורש"** (ועס שטייט דאך נישט"). והגר"מ למשמע הדברים הסמיקו פניו מרוב התרגשות.

כשיצא מעל פניו אמר לתלמידו שליווה אותו, פלאי פלאים, כבר שאלתי שאלה זו להרבה גאונים, ותירצו לי באופנים שונים ואף אחד מן התירוצים לא נתקבל על לבי, הנה בא **הרבי מגור** והשיבני תשובה כ"כ פשוטה ונכונה, שהרי באמת בגוף הפסוק בחומש לא נאמר **נסכים**, כלומר, מאחר שכל ענין זה שהעוסק בתורת קרבן כאילו הקריבו, למדנו ממקרא **"זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים"**, ובפסוק זה לא נזכרו **נסכים**, לכן לא שייך לקיים בזמן הזה מצות ניסוך היין אלא **בממלא גרונו של תלמידי חכמים יין.**

ובהערות שם (דף על הדף יומא ע"א ע"א) מופיע הוספה בשם אדמו"ר הפני מנחם זצ"ל, שהגר"מ אריק הוסיף באותו ענין, דיקא נמי שאמרו **"הרוצה לנסך"** ולא אמרו "כל הממלא גרונו כאילו ניסך יין ע"ג המזבח" כמו שאמרו בשאר קרבנות, אלא הכוונה "כל

הרוצה" **"וואין סיפק בידו להשיג חפצו ע"י לימוד ההלכות, בגלל שענין**

זה אינו נוהג בנסכים, כפי שביאר האמרי אמת, העצה היחידה עבורו היא למלא גרונו של תלמידי חכמים יין. (ראש גולת אריאל ח"א ע' שייט)

יג, ע"י מעשה שהיה ביאר האמרי אמת הרוצה לנסך בצחות

איתא בספר אמרי אמת ליקוטים (ע' קיח), כל פעם שהיה מברך ברכת המזון בשלחן, היה אחיו **רבי משה בצלאל זצ"ל הי"ד**, נותן את הכוס על

בדרך זו אפשר לבאר הכתוב
"רודף צדקה וחסד ימצא חיים"

בכך אפשר לפרש הכתוב, (משלי כ"א כ"א) "רודף צדקה וחסד, ימצא חיים צדקה וחסד". כי מי שהוא רודף צדקה וחסד, הרי הוא מי שנותן משלו לאחרים, והרי הוא אוהב לתת, ושונא לקחת מתנות, ואמר הכתוב שונא מתנות יחיה,

פירוש, לפי שהוא שונא מתנות וא"כ הוא אוהב לתת לאחרים ועי"כ יחיה כלומר ימצא חיים, בכך מבואר הכתוב "רודף צדקה וחסד, ימצא חיים"

יז, הפוסק דין לעצמו צריך שיראה
לאחרים אם פסק נכון

כתיב (ויקרא ז' כ"ד), "וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה, ואכל לא תאכלהו",

איתא בגמרא (חולין מ"ד ע"ב), דרש מר זוטר משמיה דרב חסדא, כל מי שקורא ושונה, ורואה טרפה לעצמו, ושימש תלמידי חכמים, עליו הכתוב אומר (תהילים קכ"ח ב') "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך",

הדיוק בלשון חז"ל

יש לדייק בלשון חז"ל, שאמרו קורא, ושונה, ורואה טרפה לעצמו, ורק לאחמ"כ אמרו, ושימש תלמידי חכמים, היה צריך להיות כתוב לפי הסדר, קורא ושונה ושימש תלמידי חכמים, ורק לאחמ"כ ורואה טרפה לעצמו, למה אמר ושימש תלמיד חכמים אחרי שראה הטריפה לעצמו,

הוכחה שהפוסק דין לעצמו צריך להראות
למי אם פסק נכון

יש לומר, כי כאן למדונו חכמינו ז"ל כלל גדול בתורה, כי מי שפוסק לעצמו, בין לאיסור כפירש"י, ובין להיתר כפירוש המהרש"א, לא יסמוך על עצמו, אלא יראה לתלמיד חכם, ולכן שינה הסדר ואמר, כל מי שקורא ושונה ורואה טרפה לעצמו, יילך אצל חכם להראותו, ועי"ז אמר שימש תלמידי חכמים, אחרי שאמר ורואה טריפה לעצמו, כלומר, גם אם רוצה לפסוק לעצמו, לא יסמוך רק על עצמו, גם אם קרא ושנה, מכיון והוא נוגע בדבר, אלא, לאחר שפסק לעצמו, יראה לתלמיד חכם כיצד פסק, והאם נכון פסק.

ומכמורות) וציידנא טבי, (ואני צד צביים), ומאכילנא בשרייהו ליתמי, ואריכנא מגילתא, (ומתקן אני מעורותיהם קלפים) וכתבנא חמשה חומשי, וסליקנא למתא, ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי, ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי, היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא,

מקשה המהרש"א, למה עשה רבי חייא כך, שגידל פשתן, וקולע רשתות לצוד בהם צביים, לעבד עורות לכתובת התורה, ולא היה לוקח ממוכר העורות, את העורות לכתוב עליהם את התורה ללמדה לבני ישראל,

מתרץ המהרש"א, דההכנה לכתובת התורה, צריך להיות, ללא כל כונה אחרת שלא לש"ש, ואילו היה קונה את העורות ממוכר העורות, היה כאן שיקול של רווח אצל מוכר העורות, וזה פוגם בהכנה לכתובת התורה ללמד תינוקות של בית רבן, ולכן היה צריך מתחילה לגדל את הכותנא לשם תורה ומצוה. ע"כ דברי המהרש"א.

מבואר, עד כמה יש חשיבות לכך שההכנה ללימוד התורה תהיה ללא שום כונה אחרת מלבד המטרה של לימוד התורה ללמדה לבני ישראל.

טז, שונא מתנות זהו הנזהר
בספק טריפה בבהמתו

כתיב (ויקרא ז' כ"ד), "וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה, ואכל לא תאכלהו",

כתיב (משלי ט"ו כ"ז) "עוכר ביתו בוצע בצע ושונא מתנות יחיה",

איתא בגמרא (חולין מ"ד ע"ב) אמר רב חסדא, איזהו "שונא מתנות יחיה", זה הרואה טרפה לעצמו,

כתב רש"י, זה הרואה טרפה לעצמו, כשנולד ספק טרפות בבהמתו, ונראה בו טעם לאיסור, וטעם להיתר, ואינו חס עליה ואוסרה, ודאי שונא מתנות אחרים הוא, שאף על שלו אינו חומד להכריע להיתר, עכ"ל רש"י,

מבואר א"כ, דמי שאינו חומד להכריע להיתר בספק איסור שלו, הרי זה סימן כי הוא השונא מתנות, ויש בו בטבע מולד או בטבע נרכש, את הרצון לתת, ולא את הרצון לקחת, ועליו אמר הכתוב "ושונא מתנות יחיה",

יח, יגיע כפיך כי תאכל לרש"י זה האוסר לעצמו ולמהרש"א זה המתיר לעצמו

כתיב (תהילים קכ"ח ב') "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך",

איתא בגמרא, (חולין מ"ד ע"ב) דרש מר זוטרא משמיה דרב חסדא, כל מי שקורא ושונה, ורואה טרפה לעצמו, ושימש תלמידי חכמים,

עליו הכתוב אומר "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך",

כתב רש"י, יגיע כפיך כי תאכל - דכיון דעל שלו אינו חומד, להכריע להיתר, כל שכן שאינו חומד בשל אחרים, לגנוב ולגזול,

מבואר, דמי שמחמיר על עצמו לאסור בספק איסור, הוי סימן שתמיד אוכל רק משלו, וזה הוא יגיע כפיך כי תאכל. ואינו אוכל ספק איסור.

ביאור הכתוב יגיע כפיך כי תאכל לפי פירוש ששמע המהרש"א שאוכל את ספק איסורו

איתא בגמרא, (חולין מ"ד ע"ב) דרש מר זוטרא משמיה דרב חסדא, כל מי שקורא ושונה, ורואה טרפה לעצמו, ושימש תלמידי חכמים, עליו הכתוב אומר יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך, ע"כ,

איתא בגמרא (ברכות ח' ע"א), גדול הנהנה מיגיעו, יותר מירא שמים, דאילו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה', ואילו גבי נהנה מיגיעו, כתיב, (תהילים קכ"ח ב') "אשרי כל ירא ידוד ההלך בדרכיו, יגיע כפיך כי תאכל אשריך, וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ע"כ,

כתב המהרש"א (חולין מ"ד ע"ב), בד"ה הרואה טרפה לעצמו כו'. וז"ל, עיין פרש"י,

ושמעתי פירוש הפסוק בזה, שאומר, "אשרי כל ירא ה' ההולך וגו', ר"ל, מי שבא לידו ספק טרפות, והוא ירא את ה', ומחמיר על עצמו מספק, לאכלה, הנה אשריו בעה"ב, שמנע עצמו מספק טרפה,

מעלה יתירה יש למי שמתניגע להיתר הספק ואוכלו

אבל יגיע כפיך כי תאכל וגו', יש לו מעלה יתירה, דהיינו שמיגע עצמו וכפיו, למצוא היתר לספקו, עד שאוכלה, הנה זה שזוכה בשתי

עולמות, דכתיב ביה אשריך בעה"ז, שהרי אוכלה, וטוב לעה"ב, שהתיגע נפשו בתורה וק"ל. עכ"ל המהרש"א,

מבואר בדברי המהרש"א, דיגיע כפיך כי תאכל, הוא דוקא זה שמוצא היתר לספקו, עד שאוכלה.

יט, לעשות שותפות עם עכו"ם עבור ספק טריפה זו מידת חסידות יערות דבש

איתא בגמרא, (קידושין פ"ב ע"א), טוב שברופאים לגיהנם, והכשר שבטבחים שותפו של עמלק,

כתב רש"י, טוב שבטבחים - ספיקי טריפות באות לידו, וחס על ממונו ומאכיל,

מתוקים הם, כיערת הדבש, דברי הרבי ר' יהונתן בביאור מאמרז"ל,

שכתב בספרו, אהבת יהונתן (הפטרות שבת ר"ח),

וכך כתב, תמוה, למה יהא ישראל שותפו של אותו רשע.

וביאור הענין, דלפעמים איתרמי טרפות בבהמה, וצריך להתירו מפני הפסד מרובה. ואולם מדת חסידות הוא, לעשות שותפות עם העו"ג, להוציא מלבו כל הספיקות.

וז"ש כשר שבטבחים, יהא שותפו של עמלק, שאומר לו טול אתה טריפות ואני כשירות. ע"כ.

כ, רמז בדרך צחות לחגירת אבנט בשעת תפילה

כתיב (ויקרא ח' ז') "ויתן עליו את הכתנת ויחגר אותו באבנט, וילבש אתו את המעיל, ויתן עליו את האפד, ויחגר אתו בחשב האפד, ויאפד לו בו",

ובמסורה, פסוק זה הוא, חצי התורה בפסוקים,

רמז נאה יש כאן לחגירת אבנט

איתא בשו"ע סי' צ"א, כי חגורת האבנט, הוא לחלק בין שני חלקי גופו של אדם, וכן נפסק, וכאן בפסוק שאומר ויחגר אותו באבנט, מחלק בין שני חלקי התורה, ומוכח דהאבנט לחלק יצא,

יש להבין השינוי, שבחשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, וגם במי שדעתו שפלה, נאמר **מעלה עליו הכתוב**, ואילו זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם, נאמר רק **כאילו** הקריב חטאת, **ומעלה עליו הכתוב לא נאמר**,

וצריך לבאר ולומר, דודאי אין לך מצווה מעולה כמצוה שאדם נאנס ולא עשה, והכתוב מעלה עליו כאילו עשאה, שאז יש בה את כל הכוונות שבתורה, משא"כ כשאדם עושה את החלופה של המצווה, ולא מפני שנאנס, כגון שהוא עוסק בתורת עולה במקום להקריב עולה, בזה נאמר רק כאילו, ולא נאמר מעלה עליו הכתוב.

כג, שובו אלי שוב כי אשובה אליכם **וחוזר חלילה**

בהפטר (מלאכי פרק ג') **שובו אלי ואשובה אליכם** אמר ידוד צבקות, ואמרתם במה נשוב,

י"ל בהקדם ביאור הפסוקים שאמר דהע"ה
כתיב (תהילים פרק נ"א) **"הרב כבסני** מעוני ומחטאתי טהרני, כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד",

וקשה טובא, האחד, לשון הפסוק, **הרב כבסני** שביקש ד"ה **שיכבסנו הרבה**, וכי אי אפשר לו להקב"ה לכבס בבת אחת, ולמה לו להרבות בכיבוסו,

ועוד קשה לשון הפסוק, כי פשעי אני אדע, אני **יודע** לא נאמר, אלא **אדע** בלשון עתיד, **ולמה לא אמר** בלשון עבר כי פשעי אני ידעתי, או בלשון הווה כי פשעי אני יודע, אלא בלשון עתיד אני אדע,

אפשר לפרש ולומר, כי קושיא אחת מתרצת את השניה, כידוע, קדושי השם, כאשר עושים תשובה, ומתקרבים לבוית, מתחרטים על שהאתמול לא היה בדרגא עליונה, וכל כמה שמתקרבים יותר. מצטערים על העבר, **ונקרא תשובת רבי סעדיה גאון**,

וכך אמר דוד המלך, הרב כבסני, צריך לכבסני הרבה פעמים, כי בכל פעם שתכבסני, אז פשעי אני אדע, אכיר אז גם בדברים היותר דקים, וכאשר תכבסני שוב, אז אמשיך ואדע הדברים העוד יותר קלים וחוזר חלילה, וזהו לשון הפסוק, **הרב כבסני מעוני**, כי כמה שתכבסני יותר, **פשעי אני אדע** עוד,

וכך אפשר לפרש גם הפסוק, שובו אלי, ואשובה אליכם ואודיעכם, במה עוד אתם יכולים לשוב ולהתקרב אלי.

כא, שמש צדקה מכוון לכתוב

תפלה לעני כי יעטף

בהפטר (מלאכי פרק ג') **"וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק"**,

אפשר לתת טעם על כך, שסמך שמש לצדקה, כידוע שמי שנהנה מן הצדקה מתבייש ביותר מן הנותן,

וכך איתא, ירושלמי (ערלה דף ו' ע"א), דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה, (האוכל משל חבריו, מתבייש להסתכל בפני חבריו) ולכן חשוב ביותר המתן בסתר, שלא לבייש את מי שאין לו,

סמיכות השמש לצדקה והקשר ביניהם

וכך גם יצר היוצר את השמש, שלא ניתן להסתכל בה, שכידוע השמש הוא ראש כל הטבעיים ודרכה ניזונים התבואה וטבע הארץ, ולכן סמך **השמש לצדקה** דשניהם שוין, שאין המקבל יכול להסתכל בפני הנותן,

וכך אפשר לפרש, הפסוק (תהילים פרק ק"ב א') **"תפלה לעני כי יעטף** ולפני ידוד ישפך שיחו ה' שמעה תפילתי ושוועתי אליך תבוא אל **תסתור פניך ממני** ביום צר לי",

וכך הוא פירושו, כשאני מתפלל תפילתי היא תפילת עני המתבייש בפני הנותן, לכן אני מתעטף בגלל שאני המקבל, אך אתה ה' הנותן אל **תסתור פניך** ממני, אינך צריך להסתתר, וז"ש דהע"ה, תפילה לעני כי יעטף, אבל אתה, אל **תסתור פניך**, כי אתה הנותן ולכן אינך צריך להסתתר.

כב, ההבדל בין מעלה עליו הכתוב **כאילו עשאה לבין כאילו עשאה**

כתיב (מלאכי פרק ג' טז הפטרת שבת הגדול) **"אז נדברו יראי ה' איש את רעהו ויקשב ה' וישמע**

ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' **ולחשבי שמו"**,

איתא בגמרא (ברכות דף ו עמוד א) **ולחושבי שמו** אמר רב אשי, חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה - **מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה**, ע"כ,

איתא בגמרא (סנהדרין מ"ג ע"ב), מי שדעתו שפלה, **מעלה עליו הכתוב** כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר (תהלים נ"א י"ט) **"זבחי אלקים רוח נשברה"**, ע"כ,

איתא בגמרא (מנחות ק"י ע"א)

זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם, כל העוסק בתורת חטאת **כאילו הקריב חטאת**, וכל העוסק בתורת אשם **כאילו הקריב אשם**. ע"כ,

כד, וערבה לה' מנחת יהודה מכוון לאלה נשמותיהם של צדיקים

כתיב (הפטרה לשבת הגדול מלאכי פרק ג' ד'), "וערבה לידוד מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות" וגו',

איתא בגמרא (מועד קטן כ"ח ע"א), למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת, אף **מיתתן של צדיקים מכפרת**.

כתב המהרש"א כי דוחק לומר כפירוש התוס' שפרת חטאת מכפרת על מעשה העגל כדברי המדרש תבוא אמו וכו', אלא צריך לומר משום שהוא **קרוב**, וע"ז אמר כמו **שקרוב** מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת, עכ"ד המהרש"א

איתא בגמרא (מנחות דף ק"י ע"א), **כתיב** (דברי הימים ב פרק ב' ג'), "הנה אני בונה בית לשם ידוד אלקי, להקדיש לו, להקטיר לפניו קטרת סמים, ומערכת תמיד, ועולות לבוקר ולערב, לשבתות ולחדשים ולמועדי ידוד אלקינו, לעולם זאת על ישראל",

"לעולם זאת על ישראל", א"ר גידל אמר רב, זה מזבח בנוי, ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן,

כתבו התוספות, ד"ה ומקריב עליו קרבן, יש מי שאומר **נשמותיהן של צדיקים** היינו דאמרין בשמונה עשרה בעבודה, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון, ע"כ,

איתא בגמרא (מועד קטן כ"ה ע"ב), רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק, **ביאור המהרש"א** שאמר כאן רוכב ערבות ע"ד הא דאיתא בחגיגה י"ב עכ"ד, כדלהלן,

איתא בגמרא (חגיגה י"ב ע"ב), ריש לקיש אמר: שבעה רקיעים הן, וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות.

איתא בגמרא (חגיגה י"ב ע"ב), ערבות - שבו צדק, משפט וצדקה, גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה, **ונשמתן של צדיקים**, ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות, וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו מתים. **נשמתן של צדיקים** - דכתיב והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך,

מבואר כי נשמתן של צדיקין חביבין וערבים לפניו כקרוב והוא גונזן,

ביאור הכתוב וערבה לה'

לפי"ז יש לבאר מה שאמר הנביא **וערבה לה' מנחת יהודה**, הכונה הוא למנחת **נשמותיהם של צדיקים שמכפרים כקרוב**, ולכן קראו כאן **רוכב ערבות**, בלשון נופל על לשון **וערבה לרוכב ערבות**,

איתא בגמרא (פסחים מ"ה ע"א), בצק שבסידקי **עריבה**, אם יש כזית במקום אחד - חייב לבער, ואם לאו - בטל במיעוטו.

אפשר לומר שפותחים ההפטרה בלשון של **וערבה**, לרמז ולומר כי ישראל קדושים הם, ובערבי פסחים טורחים לקיים כי כל שאור וכל חמץ לא ימצא, ואף הדבר הקל של בצק שבסידקי **עריבה** מחמירים עליהם להוציאו מביתם,

וזו ה**עריבה** שטורחים כ"כ לנקותה לעשות רצונו ית', **עריבה** לפני המקום, וזה הרמז בפסוק "**וערבה** לידוד מנחת יהודה וירושלם", **ערבה** מלשון **עריבה** כמו שפירשנו.

כה, ביאור המהרש"א והכלי יקר לבין עובד אלקים לאשר לא עבדו

כתיב (מלאכי פרק ג' י"ח הפטרת שבת הגדול), "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו",

איתא בגמרא (חגיגה ט' ע"ב), מאי דכתיב, היינו צדיק היינו עובד אלקים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו, אמר ליה עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי ניהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו **מאה ואחד**, ע"כ,

כתב המהרש"א (חגיגה ט ע"ב ד"ה ואינו דומה שונה ק' פעמים לשונה ק"א פעמים), **נקט במלתיה מספר הזה** לפי הרמז, **ע'ובד א'לקים ל'אשר הוא ר"ת** גימ' ק"א, **ל'א ע'בדו הוא ר"ת גי' ק'**

וזהו אינו דומה שונה פרקו מאה למאה ואחד, **עכ"ד המהרש"א**,

כתב הכלי יקר (דברים פרק ד' פסוק ט') דרשו חז"ל (חגיגה ט ב) מן פסוק (מלאכי ג יח) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו" שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד.

וכ"כ הכלי יקר, ושמעתי (אפשר בשם המהרש"א) רמז לדבר, **ל'א ע'בדו ראשי תיבות** שלו עולה **מאה**, לומר שהלומד מאה פעמים, עדיין נקרא לא עבדו, "**ע'ובד א'להים ל'אשר**" ראשי תיבות עולה **מאה ואחד**, כי השונה פרקו **מאה ואחד** פעמים נקרא עובד אלקים,

וכתב עוד הכלי יקר, וזו משלי, לעשות רמז יקר מזה, והוא, כשתסתכל במלת זכר ובמלת שכח תמצא מספר מאה ואחד ביניהם, והרוצה לבטל השכחה, יחזור על לימודו מאה ואחד פעמים, ובהם יפחות מן מספר שכח מספר מאה ואחד,

כח, קחו לכם צאן למצוה והלא אין קטיגור נעשה סניגור

קושיית הבני יששכר

כתב **הבני יששכר** (מאמרי חודש ניסן מאמר ב אות ג), עפ"י מה שאמרו רז"ל משכו וקחו לכם צאן משכו ידיכם מעבודה זרה, שהיו עובדין לעבודה זרה של מצרים מזל טלה, וקחו לכם צאן למצוה (שמו"ר פט"ז ב'), וקשה הלא אין קטיגור נעשה סניגור,

יש לבאר הענין בהקדים

כתיב (שמות יב יא). "וככה תאכלו אותו וכו' פסח הוא לה", **ופירש רש"י**, הקרבן קרוי פסח על שם הדילוג וכו' ואתם עשו את כל עבודותיו לשם שמים עכ"ל, **הנה עקבותיו לא נודעו מאי בעי בזה**, לא ראיתי בזה דבר המתיישב על הלב,

והנני אומר בדרך צחות עפ"י מה שפירשנו בפרשת ויהי ביום השמיני (ויקרא ט ו), "ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'", דמיותר ולא נודע פירושו, וכבר דברו בזה רז"ל במדרשיהם,

ואמרנו דהנה קי"ל (ר"ה כו א), **אין קטיגור נעשה סניגור**, על כן אין משמשיין בבגדי זהב מבפנים ואין תוקעין בשופר של פרה, והנה בכאן **קח לך עגל בן בקר לחטאת, לכפר על מעשה העגל, אדרבא נעשה סניגור**,

ונראה לפרש עפ"י מה **דאיתא בגמרא** (קידושין ה א) כיון דמקשינן יציאה להויה, דכתיב ויצאה והיתה, תהא אשה מתגרשת בכסף, ומשנינן יאמרו כסף מכניס כסף מוציא **אין סניגור נעשה קטיגור**, ומקשינן אם כן שטר נמי, ומשנינן **מילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד**,

ובזה יתבאר לך הכתוב, הגם שאין קטיגור נעשה סניגור, אעפ"כ זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, שתאמרו **בדיבור שאתם עושים את אשר צוה ה'**,

והתם בעשיית העגל אמרו (שמות לב ח), **"אלה אלהיך"** וכאן **אמרו "אשר צוה ה'" ממילא**, מילי דהאי לחוד ומילי דהאי לחוד, והבן,

לפי זה יש לבאר הקושיה דלעיל, משכו ידיכם מעבודה זרה, שהיו עובדין לעבודה זרה של מצרים מזל טלה, וקחו לכם צאן למצוה (שמו"ר פט"ז ב'), וקשה הלא אין קטיגור נעשה סניגור, **אלא**, ע"י **"ואמרתם זבח פסח הוא לה"** המבואר בפסוק (שמות יב כז), ממילא מילין דהאי לחוד ומילין דהאי לחוד, וזהו הרמוז בכאן בציווי ג"כ, פסח הוא לה', ומפרש רש"י (שמות י"ב י"א) פסח נקרא הקרבן, ומזרז הכתוב, הקרבן הזה עשו לשם שמים כי אין קטיגור נעשה סניגור, והבן הדבר,

מבואר, שע"י האמירה לה', אין כאן קטיגור נעשה סניגור.

וישאר מן שכח מלת זכר, על כן, מאז (שילמד מאה ואחד פעמים) יהיה הדבר כמוס אצלו לזכרון לא ישכח עוד.

כו, מלאך הזכרון זכר שמו מלאך השכחה שמו שכח

עוד כתב הכלי יקר וקרוב לשמוע שהמלאך הממונה על הזכרון, **זכר** שמו ויש לו **רכ"ז** כוחות, והמלאך הממונה על השכחה **שכח** שמו ויש לו **שכ"ח** כוחות, נמצא שיש לו מאה ואחד כוחות יותר מן מלאך של הזכרון, על כן השכחה גוברת על האדם, לפיכך צריך הוא לחזור על לימודו מאה ואחד פעמים, כי בכל פעם ופעם שיחזור הוא מחסר ומחליש כח אחד מכוחותיו, וכשחזר מאה ואחד פעמים החליש כל כוחותיו היתרים, ונכנס תחת יד המלאך הממונה על הזכרון, ולא ישכח עוד.

רמז לדבר, ה'שמר ו'שמור נ'פשך מ'אד"ר ראשי תיבות מן ארבע תיבות אלו עולה למספר מאה ואחד, וראשי תיבות של תיבת ל'ך היינו **למ"ד**, וכאילו אמר, למוד תורתך מאה ואחד פעמים פן תשכח את הדברים, וזה רמז יקר, **עכ"ל הכלי יקר**,

וכתב עוד הכלי יקר, לתרץ כפל הלשון, "השמר לך, ושמור נפשך", דמה שאמר "השמר לך" רצה לומר שמירת הגוף, ושמור

נפשך, הוא שמירת הנפש, וגם לא הזכיר בשמירת הגוף, מאד, כמו בשמירת הנפש, מכיון שבשמירתה צריך האדם להזהר ביותר מבשמירת הגוף, לכך אמר ושמור את נפשך, מאד, עכ"ל הכלי יקר,

כז, כאשר למד תורה כמנין צוה אז היא שלו

איתא בגמרא (עבודה זרה י"ט ע"א) ואמר רבא בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא **ולבסוף נקראת על שמו** שנאמר (תהלים א') **בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה**, פרש"י **נקראת על שמו** - של אותו תלמיד שטרח בה, כדכתיב **ובתורתו דמשמע של כל אדם**, ע"כ, **איתא בגמרא** (סוכה מ"ב ע"א) קטן היודע לדבר אביו לומדו **תורה וקריאת שמע תורה מאי היא** אמר רב המנונא **תורה צוה לנו**,

ואפשר בכך לפרש הפסוק, כי קטן מיד בתחילת דרכו בתורה, אביו מלמדו, אימתי תהיה התורה שלו **שתקרא על שמו**, רק כאשר יטרח ויהיה שונה פרקו מאה ואחד פעמים, ובכך מבואר לשון הגמרא, **ולבסוף נקראת על שמו**, הסוף הוא כששנה מאה ואחד,

וזהו פירוש הפסוק, **תורה** דהיינו כשלמד התורה, במספר צוה דהיינו מאה ואחד פעמים, תהיה לנו אז היא שלנו ונקראת על שמנו.

ענייני פסח – שביעי של פסח

דף על הדף מסכת חולין דף נז עמוד ב
ובתוס' (ד"ה איזיל וכו') הקשו: אף על גב דכה"ג
חשיב בהמוכר ספינה מלגלג וכו' ע"ש.

כ"ק אדמו"ר בעל הבית ישראל מגור זצ"ל אמר
פעם: אומרים בהגדה של פסח: עבדים היינו לפרעה
במצרים וכו'. ואבי בעל האמרי אמת זצ"ל הקשה,
איך מותר להתחיל ולומר: עבדים היינו לפרעה
במצרים, הרי זה אמצע הפסוק (בדברים ו' כ"א),
והרי איתא (תענית כ"ז א, מגילה כב א) כל פסוקא
דלא פסקי מש"ר אנו לא פסקינן ליה? ותירץ,
דמאחר ובפסוק כתוב: ואמרת לבנך "עבדים היינו"
וכו', היינו שהתורה מצוה ואמרת שתאמר: עבדים
היינו וכו', ולכן מותר להתחיל שם.

והוסיף שאביו האמרי אמת זצ"ל סיפר ששמע
מגדול אחד לתרץ את קושית התוספות בחולין (נז
ב) על הגמרא, דכתיב: לך אל נמלה עצל וגוי' (משלי
י' ו') אמר איזיל ואחזי, שהלך לראות זאת בעיניו
(עיין שם), ומקשה בתוס' שם, אף על גב דכה"ג
חשיב מלגלג, כדאיתא בגמרא (ב"ב עה א) שאמר ר'
יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות
ומרגליות שהן ל' על ל' כו' ומעמידן בשערי
ירושלים, לגלג עליו אותו תלמיד, כיון שאין רואים
אפילו בגודל ביצת עוף, וכש"כ בכזה גודל ל' על ל',
לימים ירד בספינה וכו' וראה שם אבנים כאלה,
א"ל הני למאן א"ל שעתיד הקדוש ברוך הוא
להעמידן בשערי ירושלים, אתא לקמיה דר"י, א"ל
כאשר אמרת כן ראיתי, א"ל ריקא אלמלא לא
ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן
בו עיניו ונעשה גל של עצמות, ע"כ, וא"כ רואים
שבכה"ג מיקרי מלגלג. וא"כ האידך כאן לא האמין
התנא לשלמה המלך והלך לבדוק הדבר בעצמו,
ואמאי לא חשיב ליה מלגלג? ותירץ האמרי אמת
בשם גדול אחד, דהכא שאני, כיון ששלמה המלך
אומר במשלי: "לך אל נמלה עצל וכו', היינו שהוא
מצוה ללכת לראות, וכה"ג לא חשיב מלגלג ע"כ.

א, השם פסח הוא עיקר משום שהוא על שם הדילוג

מבואר, כי בתורה מוזכר כמה פעמים חג המצות
אבל על פי רוב נקרא החג והקרבת, פסח,

יש להבין, נראה שהתורה שמה דגש יותר על השם
"פסח"

יש לבאר ולומר, השם פסח הוא על שם הדילוג
כמ"ש, (שמות יב יג) "ופסח ה' על הפתח"

כתיב (שיר השירים פרק ב פסוק ח) "קול דודי הנה זה
בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות",

צו-הגדול-פסח-שש"פ תשפ"ה

איתא במדרש (שיר השירים ב' ח') קול דודי הנה זה
בא, זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה
אתם נגאלים, אמרו לו,

ר' יהודה אומר, משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא
אמר הקב"ה לאברהם (בראשית ט"ו) ועבדום וענו
אותם ארבע מאות שנה ועדיין אין בידינו אלא
מאתים ועשר שנה,

ר' נחמיה אומר, משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא
אין בידינו מעשים טובים,
רבנן אמרי, היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת
מעבודת כוכבים שלנו,
אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט
בחשבונותיכם אלא **מדלג על ההרים** מקפץ על
הגבעות, ע"כ, יש לרמז, מה נאוו רגלי מבשר על
ההרים

כתיב, (ישעיהו פרק לה פסוק ו) **אז ידלג כאיל פסח**,

מבואר, כי הגאולה נעשתה ע"י דילוג,

מכת בכורות נעשתה ע"י **דילוג**, (שמות פרק יב פסוק
כג) "ועבר יקוק לנגף את מצרים וראה את הדם על
המשקוף ועל שתי המזוזות **ופסח** יקוק על הפתח
ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף",

רש"י (שמות פרק יב פסוק יא) פסח הוא לה', הקרבן
קרוי **פסח** על שם **הדילוג והפסיחה** שהקב"ה היה
מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי
למצרי, וישראל אמצעי נמלט,

היציאה היתה בחפזון, רש"י (שמות פרק יב פסוק יא)
מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם -
מזומנים לדרך, בחפזון לשון בהלה ומהירות, כמו
(שמואל א' כו) ויהי דוד נחפז ללכת, מבואר, כי
היציאה היתה ע"י **דילוג** ופסיחה, וע"ז נאמר
ומקלכם בידכם,

מבואר, כי שלש אלה נעשו ע"י **דילוג ופסיחה**,
הגאולה, **מכת בכורות**, **והיציאה**, והשם פסח מרומז
בכתוב **אז ידלג כאיל פסח**,

ולכן פסח הוא שם העיקר, משום שהוא מכוון
לשלש העיקרים של יציאת מצרים,

ב, יש לכוון כל שלא אמר לג' העיקרים שביציאת מצרים

איתא בגמרא (פסחים קט"ז ע"ב), רבן גמליאל אומר
כל שלא אמר ג' דברים אלו **בפסח**, **פסח מצה**
ומרור, לא יצא ידי חובתו, ע"כ,

פסח, **מכוון למכת בכורות**, הקרבן קרוי **פסח** על
שם **הדילוג והפסיחה** שהקב"ה היה **מדלג**, **במכת**
בכורות, **כפרש"י**

ד, טעם למה הא לחמא עניא בלשון ארמי

יש לתת טעם לכך שכל ההגדה נאמרה בלשון הקודש, רק הפתיחה של הא לחמא עניא בלשון ארמי,

מבואר, שהמלאכים אינם מבינים בלשון ארמי, ואיתא בזוה"ק שלפני ההגדה, שהקב"ה מכנס את הפמליא של מעה לשמוע את קילוסם של ישראל באמירת ההגדה,

אך מכיוון ואנו מזמינים לסעודה את כל דכפין כל מי שרעב, אז לומר כך למלאכים אין זה מכובד, ולכן אומרים בלשון ארמי שהם אינם מבינים.

ה, חסל סידור פסח יבואר בגימטריא ע"ד המהר"ל

באמירת חסל סידור פסח, עדיין לא הגענו למטרה, רק אם נוסיף את ה-50 יום עד שבועות זו המטרה, כמבואר להלן,

חסל בגימטריא 98, כשנוסיף 50, נגיע למספר פסח שהוא 148, וזהו, מתי חסל סידור, כשנגיע למספר פסח

כתב המהר"ל בספר גבורות ה' (פרק מו) וז"ל, מה שתמצא בחג השבועות מה שלא תמצא בשני החגים, ששני החגים הוקבע להם זמן בחדש אך חג השבועות לא הוקבע לו יום בחדש רק הכתוב תלאו בחג המצות לספור חמשים יום, דבר זה הוא כי חג השבועות וחג המצות מתייחסים זה לזה שייכים זה לזה. כי כבר אמרנו לך כי חג המצות הוא התחלת הויה והוא דומה לימי בראשית, ותכלית שלימות הויה הוא בתורה כי התורה השלמת הנמצאים שכן דרשו ז"ל במסכת עבודה זרה בפרק קמא (ג' ע"א) הוסיף ה' בששי לומר יום הששי מלמד שכל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד ששה בסיון אם יקבלו התורה מוטב ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו. פירוש כי תכלית שלימות העולם בתורה ואם אין תורה אין כאן שלימות, ולפיכך אם לא יקבלו ישראל התורה יחזור העולם לתוהו ובוהו, מזה הטעם תולה חג השבועות בחג המצות כי בחג המצות יצאו ישראל ממצרים וזהו הויה חדשה של ישראל ותכלית הויה הזאת לא נשלמה רק בקבלת התורה שאז הויה שלימה ולא קודם.

ו, טעם להשבתת שאור בפסח ע"ד המהרש"א

מהרש"א (פסחים דף ה עמוד א) זכו לשלשה כו' הענין מבואר, כי טעם השביתה בפסח שנאמר בו הראשון כי בו נגאלו ישראל מן המשעבדים אותם, והקב"ה היה דן אותם בכל מיני

מצה, מכוון לדילוג שביציאה ע"ש (שמות פרק יב פסוק לד) וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על שכמם,

מרור, מכוון לדילוג שהיה הקב"ה מדלג על ההרים, כשראה את העינוי של בני"י, (רש"י שיר השירים פרק ב פסוק ט) סבורה הייתי ליישב עגונה עוד ימים רבים, והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי שנאמר (שמות ג) ראה ראיתי את עני עמי,

מבואר, כי שלשת העיקרים מכוונים בפסח מצה ומרור, ולכן כל שלא אמר ג' דברים הללו בפסח כלומר, על מה נקרא השם פסח, לא יצא.

ג, אדם טועה בשעה אחת בירור בטועה בט' או תועה בת'

בספר השרשים לרד"ק ערך טעה כתב, כתיב הטעו את עמי (יחזקאל יג' י) ונאמר אותו על לשון המקרא, בלשון ספק, כי הטעו פועל יוצא לעמי, והעם טועים, ועוד שמצאנוהו במשנה (ברכות ל"ד ע"א) העובר לפני התיבות וטעה, והוא ענין שגגה וענין תעה הכתוב בתיו וטעה בטי"ת ענין אחד הם, כי הם ממוצא אחד, וכן תרגם אנקלוס (בראשית פרק כא פסוק יד) ותלך ותתע במדבר באר שבע: ותלך ותתע ואזלת וטעת, ע"כ,

רד"ק (יחזקאל פרק יג פסוק י) הטעו את עמי - זה לבדו בטי"ת במקרא, כי במקרא ישתמשו בענין זה בתי"ו, (ישעיהו כ"א ד') תעה לבני, וכן כלם בתי"ו, אבל במשנה וגמרא נשתמשו בענין הזה בטי"ת העובר לפני התיבה וטעה, והטעו את בעל הבית, וזולתם רבים וכן שמושים בענין הזה בטי"ת, והטי"ת והתי"ו ממוצא אחד הם ויבא זה במקום זה:

שיטת המדקדק בין טעה לתעה

בקונטרס נמוקים, שהוסיף ר' אליהו אשכנזי המדקדק על ספר השרשים לרד"ק, בערך טעה (הודפס בסוף ספר השרשים לרד"ק) כתב, טעה הכתוב בטית, כי יש הפרש בין טעה ותעה כי לשון טעה הוא נופל על טעות הלב והשכל והלשון תעה אינו נופל רק על מי שתועה בדרך, ע"כ

מבואר, לשיטת הרד"ק שאין הבדל בין טית לתיו, רק שבמקרא בדרך כלל בתי"ו, ובמשנה וגמרא בדרך כלל בטי"ת

אך לשיטת ר' אליהו בחור המדקדק, שחילק בין טעות הלב והשכל, לטעות בדרך, יקשה ממקומות רבים גם במקרא וגם בחז"ל.

שני גאולות היו במצרים גאולת הגוף וגאולת הנפש

אך באמת הדבר נכון, דהנה בגאולת מצרים היה שני גאולות, גאולת הגוף, וגאולת הנפש, גאולת הגוף היה ע"י משה רבינו, שהוציא את ישראל ממצרים, אמנם גאולת הנפש היה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו,

והנה מבואר (במגילה י"ד ע"א) דלכן אין אומרים הלל על נס פורים, משום דבשלמא ביצי"מ נוכל לומר הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה, אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש, אכתי עבדי אחשורוש אנו, וברש"י ז"ל ולא עבדי פרעה, שהרי לחירות יצאו,

ולכאורה צ"ע, לפי"ז שאנחנו בגולה איך אומרים הלל וסיפור יצי"מ כיון שאכתי עבדי פרעה אנו,

אמירת ההלל הוא על הגאולה הרוחניתשהיה ע"י הקב"ה בעצמו

אך באמת אתי שפיר, דסיפור יצי"מ בגולה הוא על הגאולה הרוחנית שיצאו ממצרים לקבל התורה"ק, ובה יצאנו מעבדות לחירות, ושפיר אמרין הלל, משא"כ בנס פורים כיון דהיה רק גאולת גשמית ואכתי עבדים אנו לכן לא אמרין הלל וז"ב, וכיון שכן, שכל עיקר ההלל הגדול וסיפור יצי"מ שאומרים בליל פסח בגלות הוא על גאולה הרוחנית, וזה היה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח,

על הגאולה הגשמית שהיה ע"י משהעדיין יש לבקש

ולהורות זה שאנחנו נגאלים רק גאולה הרוחניות, ועדיין עלינו לבקש מהשי"ת על הגאולה הגשמית, לזאת לא נזכר שם משה רבינו, בהגדה של פסח, לעורר לבבן של ישראל לבקש מהשי"ת הגאולה השלימה בגוף ובנפש בב"א, עכ"ד בעל כלי חמדה,

ט, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פביאור ע"ד מחיני נא מספרך

למה לא הוזכר משה רבינו בהגדה של פסח, גם מה שנזכר ברמז בהש"פ דהיום, בפסוק "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" בדרשתו של ר' יוסי הגלילי, הרי זה הוספה, שבסדר רב עמרם גאון, ובהגדת בני תימן, פסוק זה אינו מוזכר, א"כ קשה למה לא הוזכר משה רבינו בהגדה של פסח, וכבר נתקיים מצוות ביאור בקושיה זו ע"י רבים,

אמרתי ליישב, ע"ד מחיני נא מספרך

כתיב, (שמות ל"ב ל"א), וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב, ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת,

מבואר, כי מכל הטירחה שטרח משה רבינו ע"ה בהוציא הקב"ה את בני ישראל ממצרים, כאשר בא לבקש מאת השי"ת, על חטא העגל, לא הזכיר את כל הטירחה שטרח למען כלל ישראל, ובשכר זאת יכפר להם הקב"ה,

מכות וטביעה בים, ובזכות שבית' זו יגאלו גם לעתיד, מעשו שנקרא הראשון המשעבד אותנו והקב"ה ידן אותו ויכרית זרעו וכדאמר' בפ"ק דר"ה (יא) בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל והוא טעם השבתת שאור בפסח כי שאור שבעיסה הוא היצ"ה הוא כחו של ס"א שרו של עשו שיכרת בזמן הגאולה.

ז, טוב לב משתה תמיד מכוון לערבפסח ע"ד המהרש"א

כתיב (משלי ט"ו ט"ו) "כל ימי עני רעים וטוב לב משתה תמיד", איתא בגמרא (בבא בתרא קמ"ה ע"ב), רבי ינאי אמר, כל ימי עני רעים - זה איסטניס, וטוב לב משתה תמיד - זה שדעתו יפה.

כתב המהרש"א (בד"ה זה איסטניס) איתא בגמרא, (פסחים ק"ז ע"ב) רבא שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא משום דחמרא מגריר גריר, ורב ששת יתיב ביה בתעניתא משום דאיסטניס הוה,

וז"ש רבי ינאי כל ימי עני רעים אפי' בעת שהוא קצת יום טוב הוא ברע, להתענות בו כדי שיאכל מצה לתיאבון, וטוב לב שהוא נפש יפה כדרבא, משתה תמיד גם בע"פ, שיאכל עי"ז מצה לתיאבון דחמרא מגריר גריר, עכ"ל המהרש"א

ח, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פביאור נפלא מבעל הכלי חמדה

כתב הגאון רבי מאיר דן פלוצקער, בעמח"ס כלי חמדה, בסוף ההקדמה לספרו כלי חמדה,

וכך כתב, ולסיים בדבר טוב ומענינא דיומא, אעתיק בזה מה שאמרתי בימים האלה להשיב לחכם אחד ששאלני על אנשי כנה"ג שתקנו סדר הגדה של פסח, למה לא הזכירו כלל שמו של משה רבנו ע"ה בהגדה,

ומי שקורא כל ההגדה על הסדר לא יתוודע לו כלל שמרע"ה היה לו איזהו חלק ביצי"מ, והדבר באמת נפלא בהשקפה ראשונה ובטח יש בזה ענין עמוק,

גאולה שע"י הקב"ה היא נצחית ושע"י אדם בטלה

ואני השבתי לו, שלענ"ד הענין הוא עפ"י"מ שאמרו חז"ל דלכן גאולה ראשונה ושניה נתבטלה, משום שהיה בהם כח אדם, גאולת מצרים ע"י מרע"ה, וגאולה שניה ע"י עזרא, אמנם לעתיד לבא, יהיה הגאולה ע"י השי"ת לבדו, והשי"ת הוא נצחי לכן תהי גאולה נצחית,

אך לכאורה יש להבין, הא מבואר בהגדה, דיצי"מ היה ע"י הקב"ה בעצמו, לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י שליח,

י, איך לא הוזכר משה רבינו בהגש"פ שתי דרכים לבאר

דרך א, הכל יודעין שתורתו של משה היא,

איתא בגמרא (יבמות דף צ"ו עמוד ב) ר' אלעזר אמר שמעתא בי מדרשא, ולא אמרה משמיה דר' יוחנן, שמע רבי יוחנן איקפד, עול לגביה רבי אמי ור' אסי, אמרו ליה: וכי לא כך היה מעשה בבית הכנסת של טבריא, בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי, עד שקרעו ספר תורה בחמתן? קרעו ס"ד? אלא אימא: שנקרע ס"ת בחמתן, והיה שם רבי יוסי בן קיסמא, אמר: תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים! וכן הוה.

הדר איקפד טפי, אמר, חברותא נמי, (האם הנכם רוצים לעשות את ר' אלעזר בן פדת שהוא תלמיד, לעשותו כחברו), עול לגביה ר' יעקב בר אידו, א"ל: **כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה, וכי על כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם כך אמר לי משה? אלא יהושע יושב ודורש סתם, והכל יודעין שתורתו של משה היא**, אף ר' אלעזר תלמידך יושב ודורש סתם, והכל יודעין כי שלך היא. ע"כ,

לפי"ז יש לפרש, שלכן לא נזכר משה רבינו בהגדה **שהכל יודעין שתורתו של משה היא**, וללמד לפייס כבן אידי,

דרך ב, שלא יהיה נראה כפגיעה במשה רבינו

עוד יש לבאר, עפ"י **הא דאיתא בגמרא** (יבמות דף צ"ו עמוד ב) במאמר המובא לעיל, ורבי יוחנן מ"ט קפיד כולי האי, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב אגורה באהלך עולמים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז; דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: **כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר**.

לפי זה יש לומר אם היו אומרים ההגדה בשם משה רבינו והיו שפתותיו דובבות, והוא לא זכה לזה **לוהיה כי יבאך אל ארץ זבת חלב ודבש וגו'** ועבדת את העבודה הזאת של פסח, הרי זה נראה כפגיעה במשה רבינו, שלא זכה לומר בעצמו, רק שפתותיו דובבות.

יא, למה החסיר הנביא יחזקאל בהמשילו בני ישראל ביצ"מ לתינוק שנוול

כתיב (יחזקאל ט"ז)

(ד) **וּמִוֹלְדוֹתֵיךְ בְּיוֹם הַוֹלְדֹת אֶתְךָ, לֹא כָרַת שְׂרֵךְ, וּבְמִים לֹא רִחַצְתָּ לְמִשְׁעִי, וְהִמְלַח לֹא הִמְלַחְתָּ, וְהִחַתַּל לֹא חִתַּלְתָּ:**

אלא משה רבינו, מסר נפשו ביותר, ואמר, ואם אין, **מחני נא מספרך אשר כתבת**, כדאיתא בגמרא (סוטה י"ד א'), תחת אשר הערה למות נפשו - **שמסר עצמו למיתה**, שנאמר, (שמות ל"ב ל"ב) ואם אין מחני נא וגו';

וזה היה המסירות נפש הגדול ביותר, שאמר **מחני נא מספרך**, שלא יהיה מוזכר כלל בתורת ה', עם כל מה שעשה עבור בני ישראל,

לאות וזיכרון לכל הדורות למסי"נ זו קיימו אנשי כנסה"ג
מחיני נא מספר ההגדה

לפי"ז יש לומר, כי אנשי כנסת הגדולה, רצו שייזכר בכל הדורות, ענין **מסירות הנפש** של משה רבינו למען כלל ישראל, שאמר, **"מחני נא מספרך"**, ולזכרון זה קיימו בו מחיני נא בהגדה של פסח.

שוב שמעתי, (מהרב מייזעלס קאנאדא) כי ביאור זה נאמר ע"י **החפץ חיים**, ואני מחפש את המקור, וכתב לי הרב מייזעלס, כי הוא דבר ידוע ואינו זוכר המקור. בחפץ חיים על התורה פר בהעלותך, כתוב פרושו, שבגלל ענותנותו של משה רבינו לא נכתב בהגדה,

מסירות נפש של משה רבינו

(סוטה י"ד ע"א) תחת אשר הערה למות נפשו - **שמסר עצמו למיתה**, שנאמר, (שמות ל"ב ל"ב) ואם אין מחני נא וגו';

יש להבין איך מסר נפשו למיתה אם אמר מחיני נא מספרך,

ורש"י פירש מספר התורה שכתבת,

והרמב"ן פירש מספרך הוא ספר החיים,

ולכאורה יקשה לרש"י מלשון הגמרא שלמד מפסוק זה שמסר נפשו למיתה,

כתב הרבינו בחיי (שמות פרק לב פסוק לב) **מחני נא מספרך**. ע"ד **הפשט** הוא ספר התורה, ורצה לומר שלא יהיה נזכר בתורה ושלא תנתן על ידו. וע"ד **המדרש**: "מספרך", קללת חכם אפילו על תנאי היא באה, מנא לן ממה, שאמר "מחני", ואף על פי שנתכפר להם עון העגל, נמחה שמו מפרשת "ואתה תצוה" שלא נזכר שם שמו של משה כלל. ע"כ

ולא רק בהגדה לא נזכר שמו של משה, אלא גם בפרשת הביכורים של ארמי אובד אבי, שבידוע שכל סדר ההגדה מוצאו מפרשת הביכורים ודרשת חז"ל בספרי שם, אף גם בפרשה זו לא נזכר שמו של משה רבינו, וגם בנוסח הרמב"ם על ההגדה אינו מזכיר שמו.

יג, לבן ביקש לעקור את הכל ביאור פלא מהקדושת לוי והאמרי אמת

איתא בקדושת לוי (בראשית פרשת חיי שרה) ונבאר למה מתחלה רצו הקדושין ולבסוף לא רצו הקדושין. כי הם לבן ובתואל לרשעה נתכוונו, כפירוש רש"י (כד, נה) שרצו להרוג את אליעזר, ולמה רצו להרוג אותם, כי הם לא רצו שיצחק יהיה לו זרע, וקיימא לן (גיטין סד, א) כל השולח שליח לקדש את האשה, כל זמן שהשליח בדרך אסור בכל הנשים, שמא יקדש את הערוה. ולכך בתחלה רצו הקדושין, ואחר כך יהרגו את אליעזר, כדי שיצחק לא יהיה לו חס ושלוש זרע, כי יהיה אסור בכל הנשים,

והקשה בזה כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת זצ"ל

ולכאורה קשה הלא אברהם אבינו ע"ה השביע לאליעזר שלא יקח אשה כי אם ממשפחתו, א"כ מספק היה יצחק נאסר רק בכל משפחת א"א, אבל יכול היה לקחת אשה מבנות הכנעני וכד' וג"כ היה לו זרע,

אמנם אין הכי נמי, וזה היתה כוונת לבן הארמי שלא תתקיים מחשבת אאע"ה ויוכרח לקחת אשה **מזרע כנען** הארור, וע"ז נאמר ארמי אובד אבי, **עכ"ד האמרי אמת**.

וכבר נתבאר בפרשת חיי שרה מדרשות הר"ן והכלי יקר, שאברהם אבינו לא רצה לקחת אשה **מבנות הכנעני**, משום שהיו בהם מידות מושחתות, ולכן לא רצה לקחתן, רק מבנות משפחתו שהיו עושי' והשקפה ניתנת לשינוי, וזה רצה לבן הארמי, לעשות כליה לעם ישראל שיקחו מבנות הכנעני, ויהיו להם מדות מושחתות,

יד, למה היו החכמים מסובים בבני ברק דייקא

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו **מסובין בבני ברק**,

יש לתת טעם, שהיו מסובים דווקא **בבני ברק** ולא במקום אחר, ואל נאמר כי מקרה הוא, אלא דבר המכוון ביותר,

בני ברק היא ארץ זבת חלב ודבש

אפשר לומר, עפ"י הכתוב (שמות י"ג ה') והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסים אשר נשבע לאבתך לתת לך ארץ **זבת חלב ודבש**, ועבדת את **העבודה הזאת** בחדש הזה: ופרש"י **העבודה הזאת, של פסח**,

איתא בגמרא (כתובות קי"א ע"ב), רמי בר יחזקאל איקלע **לבני ברק** חזנהו להנהו עיזי, דקאכלן תותי תאיני, וקנטיף דובשא מתאיני, וחלבא טייף מנייהו, ומיערב בהדי הדדי, אמר, היינו **זבת חלב ודבש**, ע"כ,

(ה) **לא חסה עליך עין**, לעשות לך **אחת מאלה לחמלה עליך**, ותשלכי אל פני השדה, **בגלל נפשוך** ביום הולדת אתך:

(ו) **ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך**, **ואמר לך בדמך חיי ואמר לך בדמך חיי**:

(ז) **רבבה כצמח השדה נתתיך**, ותרגבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם ועריה:

(ח) **ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דדים**, ואפרש כנפי עליך, ואכסה ערותך, ואשבע לך, **ואבוא בברית אתך נאם א-ד-נ-י ידוד, ותהיי לי**:

(ט) **וארחצך במים**, ואשטף דמך מעליך, ואסכך בשמן:

(י) **ואלבישך רקמה**, ואנעלך תחש, ואחבשך בשש, ואכסך משי:

(יא) **ואעידך עדי**, ואתנה צמידים על ידך, ורביד על גרונך:

(יב) **ואתן נזם על אפך**, ועגילים על אזניך, ועטרת תפארת בראשך:

(יג) **ותעדי זהב וכסף ומלבושך שש ומשי ורקמה**, סלת ודבש ושמן אכלת, ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה:

(יד) **ויצא לך שם בגוים בפיך** כי כליל הוא בהדרי אשר שמתי עליך **נאם אדני ידוד**, ע"כ,

יב, הנביא מבטיח שלא נתנתק מהקב"ה לעולם

ויש להקשות, הנביא במשל שהמשיל את בני ישראל בעת צאתם ממצרים לתינוק שנולד, ואמר, **כי לא נעשו לך אחת מאלה לחמלה עליך, לא כרת שרך**, ובמים לא רחצת למשעי, והמלח לא המלחת, והחתל לא חתלת, ותשלכי אל פני השדה, **בגלל נפשוך** ביום הולדת אתך:

ובנמשל אומר הנביא (פסוק ט"ו) **וארחצך במים**, ואשטף דמך מעליך, ואסכך בשמן, ולא אמר **כרת שרך**, כלומר שחתך הטבור,

ואיתא בגמרא (שבת קכ"ט ע"ב), כתיב, (יחזקאל ט"ז ד'), **לא כרת שרך** (שלא נחתך הטבור) מכאן **שחותכין הטבור בשבת**, והיינו משום סכנה לתינוק שלא יחיה,

יש לבאר ולומר, דיחזקאל הנביא מבטיח לבניי ומולדותיך **ביום הולדת אתך**, **לא כרת שרך**, שאף פעם לא נתנתק מהשי"ת, גם אם במים לא רוחצת, והושלכת בגועל נפשך, עכ"ז **לא כרת שרך**, **מהקב"ה לא נתנתק לעולם**, כמ"ש בהמשך דבריו, ואבוא בברית אתך **נאם אדני ידוד, ותהיי לי**, ולכן לא הזכיר הנביא בנמשל כי **כרת שרך**,

ואפשר לפרש שזה ע"י **הברית מילה**, שנתן רק לנו הקב"ה, שנהיה רק שלו,

לה, בתי, מי את, **אמרה לו**, בת נקדימון בן גוריון **אני**. אמר לה, בתי, ממון של בית אביך היכן הלך, אמרה לו, רבי, **לא כדין מתלין מתלא בירושלים** (לא כך משלו משל בירושלים, רש"י), **"מלח ממון חסר"** (כתב רש"י, הרוצה למלוח ממון, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרוננו זהו קיומו), ושל בית חמיק היכן הוא, אמרה לו, בא זה ואיבד את זה (לפי שנתערב בו, רש"י).

אמרה לו, רבי, זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר להן לתלמידיו, זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה, חוץ משל חמיה.

בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום - **אין כל אומה ולשון שולטת בהם**, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום - מוסרין ביד **אומה שפלה**, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

ונקדימון בן גוריון לא עבד צדקה, והתניא, אמרו עליו על נקדימון בן גוריון, כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש, כלי מילת היו מציעין תחתיו, ובאין עניים ומקפלין אותן מאחוריו,

איבעית אימא, לכבודו הוא דעבד.

ואיבעית אימא, כדבעי ליה למיעבד לא עבד (כלומר, לפי עושרו לא נתן מספיק), כדאמרי אינשי, **"לפום גמלא שיחנא"** (לפי כח הגמל יטעינהו משא, רש"י). ע"כ,

מבואר בזה המשל שאמרו בירושלים, **כי חסרון הממון לצדקה זה הוא קיומו**,

טעם להנחת מלח על השולחן

איתא (שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן קס"ז) נהגו להניח **מלח** על השולחן לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן ונאמר על כל קרבן תקריב מלח,

אפשר לומר, כי הנחת המלח על השולחן הוא כדי לזכור שלא לחשוש כי העני יחסר ממנו, אדרבה נתינה לעני תוסיף לממונו, כמו שאמרו **"מלח ממון חסר"**, (ופירש רש"י הרוצה למלוח ממון, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרוננו זהו קיומו), **ולכן יש לתת מלח על השולחן**.

איתא בגמרא (בבא מציעא ק"ז ע"ב), **"וברך את לחמך" זו פת במלח**,

ומרומז בכתוב, לחמ"ך נוטריקון לחם מלח, (ועיין עוד במהרש"א ב"מ ק"ז ד"ה ועבדתם את ה')

בליל הסדר אין מניחין מלח לדעת הרמ"א

כתב הרב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קס"ז) נהגו להניח מלח על השולחן לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר **"על כל קרבן תקריב מלח"**,

והתנאים הללו שרצו לקיים את העבודה הזאת של פסח, בארץ זבת חלב ודבש, דייקא, כמו שאמרה תורה, ולכן הלכו לבני ברק, כאמרם ז"ל כי בני ברק, היינו זבת חלב ודבש.

טו, רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק

ביאור בדרך הלצה

איתא בגמרא (כתובות ק"א ע"ב), רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק חזנהו להנהו עיזי, דקאכלן תותי תאיני, וקנטיף דובשא מתאיני, וחלבא טייף מנייהו, ומיערב בהדי הדדי, אמר, היינו זבת חלב ודבש, ע"כ,

יש לפרש בדרך הלצה, כי חלב הנוטף מהעיזים מתערבב בדבש הנוטף מהתאנים, הוא רק במקום שלא מנקים את כללך הדבש שנוטף מעץ התאנים.

טז, טעם שאין המנהג לטבול במלח

בליל הסדר לדעת הרמ"א

איתא בשולחן ערוך (אורח חיים הלכות פסח סימן תעה), יטול ידיו ויברך על נטילת ידים, ויקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ואחר כך יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה, משתייהן ביחד, ויטבלם במלח. הגה, ואין המנהג לטבול במלח בלילה ראשונה

ביאור טעם להנחת מלח על השולחן

ובליל הסדר אינו צריך

כתיב (שמות ל' ט"ו), **"העשיר לא ירבה, והדל לא ימעט"**,

ביאור והדל לא ימעט

כתיב (משלי פרק כ"ב ט') **"טוב עין יבורך כי נתן מלחמו לדל"**,

פירוש, הנותן לעני יפה יבורך מה' כי הלא נתן מלחמו לדל, (מצודת דוד)

ואפשר לפרש, שלא יתן האדם לנפשו, מחשבה, כי ע"י שנתן מלחמו לדל, ע"יכ ממעיט ממנו, אדרבה, מה שנתן מלחמו לדל מרבה את ממנו, וזהו, **"הדל לא ימעט"** כלומר שהדל שהוא נתן לו מלחמו לא ימעט לו את לחמו אדרבה הוא ירבה את לחמו.

מלח ממון חסר

איתא בגמרא (כתובות דף ס"ו עמוד ב'), מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. **ראה ריבה אחת** שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי **בהמתן של ערביים**, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו, רבי, פרנסני, אמר

פרפראות פאר

אפשר לומר, כי הנחת המלח על השולחן הוא כדי להזכיר ולומר לך שכאשר הנך יושב על השולחן עליך להכניס אורח עני, ושלא תחשוש כי העני יחסר ממנו, אדרבה העני יוסיף לך, כמו שאמרו "מלח ממון חסר", (כתב רש"י הרוצה למלוח ממנו, כלומר, לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד, וחסרנו זהו קיומו),

עפ"י מה שביארנו, כי נתינת מלח על השולחן הוא כדי לזרז להביא עני אל השולחן, ולא יחסר לו עי"כ, י"ל כי לפיכך אין צריך בליל הסדר מלח משום שכבר אמר כל דכפין ייתי ויכול.

יז, גניבת האפיקומן שלא

יישנו התינוקות

איתא בגמרא (בבא מציעא דף פג עמוד ב), רבי אלעזר ברבי שמעון אשכח לההוא פרהגונא, (ממונה של המלך) דקא תפיס גנבי, אמר ליה, היכי יכלת להו, (מנין לך מי הוא גנב) דלמא שקלת צדיקי ושבתקת רשיעי, אמר ליה, ומאי אעביד, הרמנא דמלכא הוא, אמר, תא אגמרך היכי תעביד, (בא אלמדך איך תדע) עול בארבע שעי לחנותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא בידה וקא מנמנמ שאל עילויה, אי צורבא מרבנן הוא, ונייט אקדומי קדים לגרסיה, אי פועל הוא, קדים קא עביד עבידתיה, ואי עבידתיה בליליא, רדודי רדיד,

ואי לא - גנבא הוא, ותפסיה. אישתמע מילתא בי מלכא, אמרו, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונקא. אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפיס גנבי ואזיל, שלח ליה רבי יהושע בן קרחה, חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלקינו להריגה, שלח ליה, קוצים אני מכלה מן הכרם, שלח ליה, יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו, עי"כ,

מנין ידע רבי אלעזר בן רשב"י לומר על מי שנרדם בארבע שעות של הבוקר שהוא גנב,

מבואר, שמי שגונב הסימן הוא, שהוא לא ישן, משום שהוא צריך לגנוב, ולכן הסימן למי שלא יישן משום שהוא גונב, ולכן נתנו לתינוקות בכדי שלא ישנו הרשו להם לגנוב אפיקומן.

יח, ביאור בהבדל שבין שאלת

החכם לרשע

כתיב, (שמות י"ב כ"ו), "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם", ופרש"י (שמות י"ג ה'), בבן רשע הכתוב מדבר,

כתיב (דברים ו' כ') "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם", ופרש"י (שמות י"ג י"ד) הרי זאת שאלת בן חכם,

צו-הגדול-פסח-שש"פ תשפ"ה

והקושיה ידועה, מה ההבדל בין שאלת הבן הרשע שאומר לכם, לבין שאלת הבן החכם שאומר אתכם,

ביאור האלשיך הק' בהבדל בין החכם לרשע

כתב האלשיך הקדוש, עפ"י דברי בעל ההגדה. אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו, וכי מה ערכו של עם ישראל ללא תורה,

מבאר האלשיך הק', הקירבה להר סיני, הביאתם לדרגה כה גבוהה, שיבינו משכלם את מצוות התורה.

וזו היתה שאלת החכם, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם, דייקא, פירוש, מדוע צריך לצוות אתכם הרי אתם יכולים משכלכם להבין את מצוות התורה. משא"כ הרשע שואל מה העבודה הזאת, לשם מה צריך בכלל את כל העבודה של המצוות.

והתשובה לבן החכם, בהמשך הפסוקים, (דברים ו') עבדים היינו וכו' ויצונו ה' אלוקינו וכו' לטוב לנו כל הימים. ויש הבדל אם מקיימים את המצוות מתוך צווי או מתוך הבנת השכל,

כי מצווה המקויימת מהבנת השכל, יכולה להשתנות עם הזמן, כגון מצוות הנעשות לזכר הגאולה, תעשינה כאשר עם ישראל נמצא בחירותו, אבל כאשר נמצאים בגלות אין השכל נותן לקיים מצוה שקשורה לגאולה,

משא"כ כאשר מקיימים מצווה מתוך צווי, אין שינוי ואין השתנות, ע"כ דברי האלשיך הקדוש,

יט, ביאור לתשובת החכם מהמשנה

ותשובת שאר הבנים מהתורה ע"ד

האלשיך הק'

יש לשאול, בדברי תשובה לבן החכם,

א. אצל כל הבנים התשובה היא מלשון הפסוקים, ומדוע, התשובה לבן החכם אינה מלשון הפסוק רק מלשון המשנה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן,

ב. עצם דין המשנה קשה, בקרבן פסח נאמר, כי אין לאכול אחר בשר הקרבן, כדי שישאר טעם הקרבן, ולכן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אבל היום שאנו אוכלים מצה, שנאפית בלחם עוני, ללא כל טעם, אי"כ איזה טעם נשאר, שיש להשאירו, שאסרו לאכול שום אכילה לאחר המצה,

יש לדייק בדבריו של רבי עקיבא, שאמר, **שמחים** בבנין עירך בלשון הווה, ולא אמר בלשון **עתיד**, ו**נשמח** בבנין עירך, ובהמשך אמר בלשון עתיד **ונאכל שם**, הוי אומר כי שמחים בבנין עירך הוא גם עתה בזה"ז, רק **ונאכל שם** יהיה **לעתיד לבוא**, בב"א כ"ר.

יש לברר מתי יש לשמוח בבנין הבית כבר או לעת"ל
יש להבין, כאשר אנו אומרים **שמחים בבנין עירך**, האם הכוונה, שנשמח כאשר יבנה

המקדש בב"א, או שיש לנו לשמוח כבר היום, בתקווה ובאמונה שיבנה המקדש במהרה,

התשובה בדברי רבי עקיבא עצמו

אנו מוצאים את התשובה לשאלה, בדברי רבי עקיבא עצמו, מתי עלינו לשמוח בבנין בית המקדש, רק לכשיבנה המקדש, או שיש לשמוח כבר עכשיו,

איתא בגמרא (מכות כ"ד ע"א), וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי **עקיבא** מהלכין בדרך, והיו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע **מצחק**, אמרו לו מפני מה אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו, מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה,

אמר להן לכך אני מצחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב, לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם **ואיש משענתו בידו**,

עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו, **עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו**,

מבואר בדבריו של רבי עקיבא, כשאמר **שמחים בבנין עירך**, שיש לשמוח כבר עתה על הגאולה העתידה בב"א.

ביאור הכתוב ואיש משענתו בידו

ויש לכוין עוד בדבריו של רבי עקיבא, שהביא הפסוק בזכריה, המסיים **ואיש משענתו בידו**, ואפשר לומר שהכוונה, לאכילת קרבן פסח, ששם נאמר ואכלתם אותו וכו' **ומקלכם בידכם**, וזהו **ואיש משענתו בידו**, וזהו **מקלכם בידכם**,

ויש לומר, כי על פי דבריו של האלשיך הק' הנ"ל, מובן הדבר כמין חומר, למה אמרו התשובה לחכם מדין **המשנה** ולא מן **הפסוקים**,

ללמד בא, כי יש לקיים המצוות מחמת **צווי** השי"ת, ולא בגלל **טעם** הדבר מתוך הבנה, וזאת אנו למידים מדין המשנה, שמצה אע"פ שאין בה **טעם**, צריך להשאיר **הטעם**, של ללא **טעם**. ומכאן שצריך לקיים המצוות ללא **טעם** המצווה, אלא מחמת **צווי** השי"ת.

כ, ואף אתה אמור לו נראה כמיותר

חכם מה הוא אומר. מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם. **ואף אתה** אמור לו **כהלכות הפסח**, אין **מפטירין** אחר הפסח אפיקומן,

יש לשאול, מהו הלשון **ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח**, היה צ"ל, **אמור לו** אין **מפטירין** וכו', הלשון **ואף אתה** נראה כתוספת, א"כ נשאלת השאלה, מה בא להוסיף, מלבד התשובה לשאלה,

ויש לומר, כי מלבד מה שיש לענות לחכם על שאלתו, אמר בעל ההגדה דבר נוסף, מכיוון שמדובר **בחבורה**, ולאחר האכילה **נפטירין** האחד מחבירו, והנפטר מחבירו **אל יפטר ממנו אלא מתוך דבר הלכה**,

לפיכך בא לומר, **ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח**, כלומר, אמור לו הלכה מהלכות פסח, משום הנפטר מחבירו וכו'

משום שאין מפטירין, והוא מלשון **הנפטר** מחבירו, וכאשר מסיימים את אכילת הפסח בחבורה, נפטרים אחד מחבירו, ולכן יש לזכור גם **שיפטר** מתוך דבר הלכה.

כא, שמחים בבנין עירך, הוא כבר מעתה, או לעת"ל לכשיבנה בב"א

איתא בגמרא (פסחים קט"ז ע"ב) רבי טרפון אומר, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ולא היה חותם,

רבי עקיבא אומר, כן ה' אלקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, **שמחים בבנין עירך**, וששים בעבודתך, **ונאכל שם** מן הפסחים ומן הזבחים כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל, ע"כ,

כב, טעם נאה לאכילת**ביצה אחר ברכת הגאולה**

איתא, (שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעו סעיף ב בהגה), נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים, זכר לאבלות, ונראה לי הטעם משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח, ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח. עכ"ל

יש להבין למה בליל הסדר יש לזכור תשעה באב וחורבן הבית,

עפ"י הנאמר שיש לשמוח כבר עכשיו בבנין ביהמ"ק שיבב"א, אנו באים לומר, עכשיו לאחר שאמרנו שאנו **שמחים בבנין עירך כבר עתה בדרך רבי עקיבא**, ואעפ"י שאנחנו עדיין באבלות על חורבן הבית עכ"ז אנו שמחים על העתיד.

כג, כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא**יצא ידי חובתו ביאור הצ"ח**

איתא בגמרא (פסחים קט"ז ע"ב) א"ר גמליאל כל שלא אמר שלשה אמר ג' **דברים אלו בפסח** פסח מצה ומרור לא יצא ידי חובתו

כתב הצ"ח (פסחים דף קטז עמוד ב מובא בחידושי הגאונים שבעין יעקב אות נד'), ועל דקדוקו של המהרש"א נראה לי לדקדק עוד במה שאמר לא יצא ידי חובתו, ומה היה חסר באמרו סתם לא יצא, וכמו שאמרו [ברכות ט"ו ע"א] הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא, ומה כיון באמרו ידי חובתו.

ונראה משום דנגזר על אבותינו עינוי ועבודה ארבע מאות שנה, והם לא היו במצרים רק רד"ו שנה,

אך בישוב הדבר נחלקו המדרשים, יש מהם דורשים כי קושי השעבוד השלים ובזמנו יצאו, ויש שדרשו שעבור זה נתחדשו ארבע גליות שאנחנו עתה בגלות הרביעי, וכל זה להשלים גלות מצרים, אך אז היה קושי השעבוד, ועתה נהפוך הוא שאריכת הזמן משלים קושי השעבוד.

והנה יש להוכיח שקושי השעבוד במצרים הוא השלים ובזמן האמיתי יצאנו, דהנה סדר

הפסח **מצה ואח"כ מרור**, וכיון שמצה רומז לגאולה ומרור רומז לשעבוד, היה להקדים מרור למצה שהרי השעבוד קדים לגאולה, אבל באמת אדרבה המרור הוא הגאולה האמיתית, שע"י שמרור חייהם נשלם הזמן. וזהו כוונת ר"ג כל שלא אמר ג' דברים הללו, דהיינו לפרש טעמים,

לא יצא ידי חובתו, דאיכא למימר שיצא קודם זמן ועדיין אנו חייבין להשתעבד, ולא יצא ידי חובת הגלות, אבל ע"י פירוש הטעמים, ואז קשיא למה מרור אחר מצה, וצ"ל כנ"ל, ואם כן בזמן יצאו והיתה גאולה אמיתית.

כד, אמירת טל ביום ראשון של פסח**משום ביטול עבודה זרה**

איתא בגמרא (פסחים דף קטז עמוד א) **מתחיל בגנות ומסיים בשבח, מאי בגנות**, רב אמר, מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו.

בקריאה בראשון של פסח משכו וקחו

כתיב (שמות י"ב כ"ב) "משכו וקחו לכם", ודרשין משכו ידיכם מעבודה זרה,

איתא במדרש (רבה, בראשית פרשה ל"ט פסקה ח'), **לך לך, לך טל ילדותך**, לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר, תאמר שיש בידי עוון, שהייתי עובד **עבודת כוכבים** כל השנים הללו, א"ל הקב"ה, **לך טל ילדותך**, מה **טל** זה פורח אף עונותיך פורחים, ע"כ, ואין לך לחשוש אפילו מספק עבודה זרה,

לפי"ז אפשר לומר, דלפי שמזכירין עבודה זרה שהיו עובדים בתחילה **בהגדה של פסח, ובקריאת התורה**, לפיכך, אחרי קריאת התורה, באים להזכיר "טל", לומר כי עונותיו של אברהם אבינו היו פורחים כטל,

כה, טל זכרו גבורות מוסיפים

יש לבאר הפיוט, "טל זכרו גבורות מוסיפים" לפי שהטל מוכיח על ביטול עבודה זרה, לפיכך מוסיף כח וגבורה למעלה,

כו, באיזה סברא חולקים חכמים**וראב"ע ביאור המהר"ל**

איתא בגמרא (ברכות י"ב ע"ב), חכמים אומרים מזכירין יציאת מצרים בימים, ר' אלעזר בן עזריה אומר מזכירים יציאת מצרים גם בלילות.

המהר"ל, בגבורות ה' (פרק נ"ג, באמצע ד"ה עד שדרשה בן זומא) מסביר הסברא במה חולקים חכמים וראב"ע, ואלו דברי המהר"ל,

ויראה דבסברא פליגי, כי כאשר ראינו בגאולת יציאת מצרים שהיה **בלילה, וביום**,

בלילה, שבו הכה הקדוש ברוך הוא בכורי מצרים, ואמר להם פרעה לצאת, וכאן היה **התחלת**

היציאה, וזה היה **האמצעי** להגיע אל הגאולה, **וביום היתה לגמרי**, שהרי ביום היו יוצאים ולא בלילה,

ולפיכך סבר רבי אלעזר, כי יש להזכיר יציאת מצרים **בלילה**, מצד עצם המכה שבאה בלילה דוקא וזה היה **האמצעי**, וגם **ביום** שהיציאה היתה ביום, וזו היתה **המטרה**, ולכך ראוי להזכיר גם **ביום וגם בלילה**,

כח, גילוי שכינה הגדול ביותר היה בקריעת ים סוף

כתיב (ישעיה י"א ט'), כי מלאה הארץ דעה את ה' **כמים לים מכסים**,

איתא במכילתא (פרשת שירה פ' ג') ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים,

בקריעת ים סוף היה **גילוי שכינה** הגדול ביותר, וכשרצה הנביא ישעיה לומר כי **מלאה הארץ דעה את ה'**, פירוש שיהיה גילוי שכינה הגדול ביותר וכולם יידעו את ה', השווה זאת **לקריעת ים סוף** שאז היה גילוי שכינה הגדול ביותר כדלעיל,

כמים לים מכסים הוא בזמן קריעת ים סוף

וזה היה בקריעת ים סוף שהיה הים מגולה ואח"כ נתכסה, וזהו פירוש הפסוק כי יגיעו לדרגה של **ומלאה הארץ דעה את ה'** כמו שהיה בזמן **שהמים לים מכסים**. שזהו קריעת ים סוף.

כט, במקום אחד נאמר כי בקי"ס קיבלו אמונה ובמק"א אומר שקיבלו יראה

בבקעץ ים סוף עמך ראו. היד הגדולה וייראו, (שיר היחוד ליום השבת, אז ביום השביעי נחת).

מבואר, שבקרי"ס קיבלו **יראה** כמ"ש **וייראו**, וקשה מהא דאומרים בתפילת ערבית המעביר בניו בין גזרי ים סוף. את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע. וראו בניו גבורתו. **שבחו והודו לשמו**,

ומבואר **דשבחו והודו לשמו** הוא מתוך **אהבה**, א"כ מה קיבלו ישראל כשראו קריעת ים סוף **אהבה או יראה**,

ויש ליישב, ד**אהבה** היא כידוע דרגה גבוהה יותר **מיראה**, ולכן,

עמך שהם פשוטי העם, שהם בדרגה הנמוכה שעדיין אין להם **יראה** הם קיבלו **יראה**. כמ"ש **עמך ראו וייראו**,

אבל **בניו**, שהם בדרגה הגבוהה יותר, שבודאי יש להם כבר **יראה**, הם קבלו **אהבה**, כמ"ש, וראו בניו גבורתו **שבחו והודו לשמו**.

מבואר, כי בקי"ס היה מי שקיבל **יראה**, והיה מי שקיבל **אהבה**, ולא קשה מידי.

אמנם חכמים סבירי להו, אף על גב שהמכה היתה **בלילה**, יש להזכיר **ביום** דוקא כי זה **עיקר הגאולה שהיה ביום**, ומחמת זאת הגאולה שיצאו ביום היתה המכה בלילה, והמכה היתה רק **האמצעי** להגיע לגאולה, אם כן נמשך הכל אל **היציאה ביום**. **עכ"ד המהר"ל**,

מבואר בדברי המהר"ל, כי חכמים אומרים שיש לקיים **המטרה**, וראב"ע סבר שיש לקיים גם **האמצעי**.

שביעי של פסח כז, הצדיק אבד אלו התשעים חמורים שאיבד משה רבינו

כתיב (שמות י"ג י"ט), "ויקח משה את עצמות יוסף עמור",

כתיב (משלי י"ח) "**חכם לב יקח מצות**",

כתיב (ישעיה נ"ז א') "**הצדיק אבד**, ואין איש שם על לב",

משה רבינו נקרא חכם לב

איתא בגמרא (סוטה י"ג ע"א), תנו רבנן, בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה, והוא נתעסק במצות, שנאמר (משלי י"ח) **חכם לב יקח מצות**, ע"כ,

תשעים חמורים כנגד משה רבינו שהיה צדיק

איתא בגמרא (בכורות ה' ע"ב), אמר ר' חנינא, שאלתי את ר' אליעזר, מה נשתנו פטרי חמורים, (להיפדות, כמ"ש כל פטר חמור תפדה וגו') מפטרי סוסים וגמלים, א"ל גזירת הכתוב היא,

ועוד שסייעו ישראל בשעת **יציאתם ממצרים**, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו **תשעים חמורים** לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים, ע"כ,

כתב בעל מגלה עמוקות, הטעם, שלכל אחד מישראל היו **"תשעים" חמורים**, משום שרכוש גדול היה כנגד משה, שהיה **צדיק**, לכן היה **צדיק** (תשעים) חמורים, (מובא בעיון יעקב בכורות ה' ע"ב)

ביאור הכתוב הצדיק אבד ואין איש שם על לב

לפי"ז ניתן לבאר את הכתוב, (ישעיה נ"ז א') "**הצדיק אבד**, ואין איש שם על לב", שמרמז על משה רבינו ע"ה, שנקרא **חכם לב**, משום שכולן נתעסקו בשעת יציאת מצרים עם **התשעים חמורים**, ומשה רבינו נתעסק בעצמות יוסף, **כדאיתא בגמרא**, א"כ משה רבינו איבד את **הצדיק חמורים**, וזה הרמז,

"הצדיק אבד" "ואין איש שם על לב", שאף איש לא בא ליקח מצוות ולהיקרא **חכם לב**, וזהו הרמז בפסוק, "**הצדיק אבד, ואין איש שם על לב**".

ל, יסוד היסודות לדרך האמונה, מצאנו בדרשות הר"ן,

בספר דרשות הר"ן, סוף הדרוש האחד עשר, כתב הר"ן,

מצינו, בכל מה שאמר הקב"ה למשה רבינו, ומשה רבינו אמר לבניי ולפרעה, ישנם דברים הנראים אינם מובנים, ומדייק הר"ן כמה שאלות שיש לשאול,

ג' הקושיות שהקשה הר"ן טרם ביאורו

קושיא א'

למה יאמינו יותר בקריעת ים סוף, ממה שהאמינו בכל האותות,

כתיב (שמות ד' ל'), "וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה ויעש האתת לעיני העם, ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו, ולאחר קרי"ס כתיב (י"ד ל"א) "וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו",

וקשה, כי למה יאמינו בו יותר בקריעת ים סוף, ממה שהאמינו בו בכל האותות שעשה במצרים, שכלם היו יוצאים מטבעו של עולם ומנהגו,

קושיא ב'

לאחר שאמר, (שמות ג' ט"ז) "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם, פקוד פקדתי אתכם וגו' ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש",

מאי טעמא לגנוב דעתו של פרעה כלל, שיאמרו לו אלקי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים. והנה זה דרך העבדים שאין ידם תקיפה שרוצים לברוח ומתנכלים על אדוניהם לברוח, ולמה משה ואהרן שהיו שלוחי ה' לא יאמרו אל פרעה ביד רמה שהגיע קצם של ישראל ליגאל, ושלא ישתעבד בהם עוד, היד ה' תקצר מהכניע לבו של פרעה להודות הדבר, גם כי יאמרו אליו בפירוש, הלא אם לא יספיקו בזה עשר מכות שהביא עליו, יוסיף עוד עליהם כהנה.

וזה באמת ענין, שראוי שישתפקו בו ישראל בשליחותו של משה, ואע"פ שהאמינו בו במשה בתחלה על פי האותות כמו שאמר, (שמות ד' ל'), ויאמן העם, היה להם להסתפק, אם הוא שליח ה' יתברך כמו שאמרנו, למה ירא מהגיד לפרעה הדבר כמו שהוא,

קושיא ג'

למה לא אמר משה לפרעה תן לנו שכרנו שנשתעבדתם בנו, באמרו (י"א ב'), "דבר נא באזני העם וישאלו". וזה באמת יראה ענין זר מתמיה מאד, **שאע"פ** שאנשי מצרים היו חייבים להם שכרן, שנשתעבדו בהם, כמו שאמרו בסנהדרין (צ"א ע"א), ולא היו ראויים לבא עליהם בעקבה ובדרכים של אנשי רמיה, שאפילו לא היתה ידם תקיפה וחזקה עליהם לא היה ראוי לעשות כן, וכל שכן אחר שיד ה' יתברך תקיפה וחזקה עליהם, למה הוצרכו לעשות כן,

כי אם לומר להם תנו לנו שכרנו שנשתעבדתם בנו כך וכך ממון, והרי אמרו חכמינו ז"ל (בבא קמא כ"ז ע"ב) אל תכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שלא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שני ואמור לו שלי אני נוטל.

וכל אלו הדברים מתמיהין בעצמם וראוי שיפול ספק מצדן לישראל בנבואתו של משה.

לא, ביאורו הצח של הר"ן בהתיר הקושיות הנ"ל

אבל היתר אלו שני הקשרים הוא דבר אחד, שמדרכי ה' ית' הוא להביא עצות מרחוק להפיל שונאתו בדינו ולקחת נקמתו מהם, כמו שאמר הנביא (ישעיהו כ"ה א'), "ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן כי שמת מעיר לגל" וגו'

רצה לומר שה' מביא עצות מרחוק להנקם מצריני להביא פלאיו על הדרך שהוא רוצה. וה' יתברך כוון ורצה לדון כל המצריים בדבר אשר זדו על ישראל, כמאמר יתרו (שמות י"ח י"א), עתה ידעתי כי גדול ה' וגו', ורצה להביאם בענין שהם בעצמם בבחירתם יכנסו במים וימותו שמה.

ואלו הודיע משה לפרעה, הענין בתחלה, שהגיע קצם להגאל, אין ספק שהיה מסכים בכך מתוקף המכות, ולא היה רודף אחריהם עוד, כי למה ירדפם, אחרי שבעודם ברשותו פטרם ושלחם מאתו,

לכן לא רצה הש"י שיאמר משה לפרעה הענין כאשר הוא, אבל שיאמר שהם הולכים לזבוח דרך שלשת ימים, שכאשר יגידו לו אחר כך "כי ברח העם" יחשוב פרעה מה שחשב, והוא שחשב באמת,

וכן היה ראוי אליו לחשוב, שכל מה שעשה משה רבינו עליו השלום לא בא מאת הש"י אבל נעשה בעקבה וברמיה, כי לולא כן למה יגנוב לבבו לאמר שאינם הולכים רק לזבוח.

ולזאת הסבה עצמה, צוה, "וישאלו איש מאת רעהו". שעם היות שממונם היה מותר להם ויכולין

לב, הסבר הא"א בעניין פסוקא דלא פסקי משרע"ה

דף על הדף מסכת חולין דף נז עמוד ב
ובתוס' (ד"ה איזיל וכו') הקשו: אף על גב דכה"ג
חשיב בהמוכר ספינה מלגלג וכו' ע"ש.

כ"ק אדמו"ר בעל הבית ישראל מגור זצ"ל אמר
פעם: אומרים בהגדה של פסח: עבדים היינו לפרעה
במצרים וכו'. ואבי בעל האמרי אמת זצ"ל הקשה,
איך מותר להתחיל ולומר: עבדים היינו לפרעה
במצרים, הרי זה אמצע הפסוק (בדברים ו' כ"א),
והרי איתא (תענית כ"ז א, מגילה כב א) כל פסוקא
דלא פסקי מש"ר אנו לא פסקינן ליה? ותיירץ,
דמאחר ובפסוק כתוב: ואמרת לבנך "עבדים היינו"
וכו', היינו שהתורה מצוה ואומרת שתאמר: עבדים
היינו וכו', ולכן מותר להתחיל שם.

והוסיף שאביו האמרי אמת זצ"ל סיפר ששמע
מגדול אחד לתרץ את קושית התוספות בחולין (נז
ב) על הגמרא, דכתיב: לך אל נמלה עצל וגוי (משלי
י' ו') אמר איזיל ואחזי, שהלך לראות זאת בעיניו
(עיין שם), ומקשה בתוס' שם, אף על גב דכה"ג
חשיב מלגלג, כדאיתא בגמרא (ב"ב עה א) שאמר ר'
יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות
ומרגליות שהן ל' על ל' כו' ומעמידן בשערי
ירושלים, לגלג עליו אותו תלמיד, כיון שאין רואים
אפילו בגודל ביצת עוף, וכש"כ בכזה גודל ל' על ל',
לימים ירד בספינה וכו' וראה שם אבנים כאלה,
א"ל הני למאן א"ל שעתיד הקדוש ברוך הוא
להעמידן בשערי ירושלים, אתא לקמיה דר"י, א"ל
כאשר אמרת כן ראיתי, א"ל ריקא אלמלא לא
ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן
בו עיניו ונעשה גל של עצמות, ע"כ, וא"כ רואים
שבכה"ג מיקרי מלגלג. וא"כ האידך כאן לא האמין
התנא לשלמה המלך והלך לבדוק הדבר בעצמו,
ואמאי לא חשיב ליה מלגלג? ותיירץ האמרי אמת
בשם גדול אחד, דהכא שאני, כיון ששלמה המלך
אומר במשלי: "לך אל נמלה עצל וכו', היינו שהוא
מצוה ללכת לראות, וכה"ג לא חשיב מלגלג ע"כ.

לקחתו ביד רמה, צוה שיבאו בעקבה, שאע"פ
שיראה זה לישראל דבר זר,

וזה אמרו. דבר נא באזני העם, ואין נא אלא לשון
בקשה, והוא כאמרו ידעתי שהם אנשי חיל שלא
יחפצו במרמות ותוך, עם כל זה תחלה פניהם בשמי
שיעשו ככה ולא ישאלו למה. וכאשר הוגד למלך
מצרים ולעמו, שישראל בורחים אין ספק שחשדום
כאנשי דמים ומרמה. שאם לא כן למה יתנכלו
אליהם בדברים האלה, וכל זה הגיעם בלי ספק
לרדפם. שאלו אמר משה תחלה שישלחם ולא
ירדפם עוד, ושיתנו להם שכרם גם כן, אין ספק
שאחרי היות כן לא היו זזים ממקומם.
וכונת כל אלו הדברים היתה נעלמת מישראל ואולי
גם ממשוה,

כאן בא הר"ן לבאר בדרך נפלא מה נתגלה לישראל בקי"ס שלא נתגלה להם קודם

ולסבת כל זה, היה ראוי שיסתפקו ישראל
בשליחותו של משה, אע"פ שהאמינו בו בתחלה.
והוא שרמז ואמר, וירא ישראל את היד הגדולה
וגוי. כלומר, אז הכירו שכל מה שהיו מופלאים ממנו
תחלה ומסתפקים בו,

לא היה רק לסבב שמצריים עצמם יכנסו בים,
ולזאת הסבה בעצמה הוא שכתוב בקריעת ים סוף:
ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וגוי,
ואין ספק כי הרוח הזה לא היה מספיק לקרוע את
הים, אבל רצה השי"ת להטעות פרעה שיחשוב
שהפעל ההוא היה טבעי לא נס, שאלולי היה חושב
כן לא היה רודף אחריהם, ואין להפליא, איך היה
מדרכי ה' ית' להטעותו בזה, שהוא הטעהו ביותר
מזה, כשצוה שיחנו ישראל לפני פי החירות כדי
שיאמרו יראתם תבעה עלבונם כמו שאמרו רז"ל
והנה הותרו בזה ספקות רבות שראוי לכל משכיל
שיספקו.

המסקנא שמסיק הר"ן מכל מה שביאר כי ראוי שנהיה סכלים יותר בגאולה עתידה.

והעולה מכל מה שכתבנו הוא, שמתחלה האמינו
ישראל במשה על פי האותות, ומה שכתב בקריעת
ים סוף, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, הוא מה שהותרו
מהם הספקות, ונתבררו להם המבוכות שנפלו
באמצע, כי ישרים דרכי ה' נשגבים מאד, אשר אם
יאמר החכם לדעת לא יוכל למצוא.

והנה אנו רואים בגאולה זו של מצרים שבאותה עת
בעצמו שהיתה הגאולה ממשמשת ובאה, היו רואים
עצמם נגאלים, ועם כל זה היו רואים פעלים
ומעשים שהם סבת גאולתם, ואעפ"כ היו נלאים
לעמוד על סבתם עד שגלה ה' ית' ענינם.

כל שכן אנחנו שראוי שנהיה סכלים יותר בגאולה
עתידה. מפני זה כתב הרמב"ם ז"ל. שלא יודעו
הדברים ההם איך יהיו עד שיהיו, עכ"ל הר"ן.

**להערות הארות ולקבלת העלון ניתן לפנות
אל "מכון פאר" רחוב חזון איש 2 בני ברק
פקס 03-6161555 נייד 0527-616166
מייל y0527616166@gmail.com**